

Riksdagens protokoll

1989/90:72

Onsdagen den 21 februari

Protokoll
1989/90:72

Kl. 9.00-12.59

1 § Minnesord över avliden ledamot av riksdagen

Anf. 1 TALMANNEN:

I fredags fick vi det smärtsamma beskedet att Sven-Erik Alkemark hade avlidit. Sveriges riksdag har förlorat en duglig ledamot. Vi, hans arbetskamrater i riksdagen, har förlorat en fin kollega som av alla vann gillande och respekt. En sällsynt god lyssnarförmåga, generositet och medmänsklighet präglade hans umgänge med andra människor. En varm och ödmjuk kristen tro var en viktig grund för hans egen trygghet och för hans omtanke om andra.

Vi tackar och hyllar Sven-Erik Alkemark för hans insatser i riksdagen och samhället på många områden. Våra tankar går i denna stund också till hans familj. Vi lyser frid och tacksamhet över Sven-Erik Alkemarks minne.

2 § Anmälan om nya riksdagsledamöter

Anf. 2 TALMANNEN:

Enligt protokoll från riksskatteverket har till ny ledamot för Kopparbergs läns valkrets efter Kjell-Olof Feldt utsetts *Leo Persson*.

Till ny ledamot för Jönköpings läns valkrets efter Sven-Erik Alkemark har utsetts *Marianne Andersson* i Gislaved.

Vi hälsar de båda nya ledamöterna välkomna till riksdagen och vårt arbete.

3 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 15 februari.

4 § Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkande SoU15 samt utrikesutskottets betänkanden UU9 och UU10 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Vård i vissa fall av barn och ungdomar

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1989/90:SoU15 Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar (prop. 1989/90:28).

Anf. 3 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är trevligt att någon gång kunna berömma regeringen, vilket jag kan göra i dag. Det förslag till lag om vård i vissa fall av barn och ungdomar som regeringen har framlagt är ett bra förslag. Med undantag för vpk tillstyrker socialutskottet enhälligt detta förslag. Vi inom majoriteten anser att regeringen väl har övervägt de frågor som behöver övervägas och vi ställer oss bakom de bedömningar som regeringen har gjort.

Det finns emellertid en svag punkt som är allvarlig, nämligen att lagen inte fungerar. Den har hittills inte fungerat och vi är mycket bekymrade över dess möjligheter att fungera i framtiden. Orsaken till detta är inte brister i lagen, utan brister i de resurser som står till buds för dem som har att tillämpa lagen.

Förmågan att i dag ta hand om de barn och unga som behöver tas om hand enligt LVU är alldeles för svag. Detta är regeringen väl medveten om. Det finns skakande avsnitt i propositionen som beskriver de brister som i dag råder. Utskottet har vid sin behandling av lagförslaget haft flera hearingar, där dessa brister ytterligare har belysts.

Kommunerna har i många fall inga placeringsmöjligheter. De institutioner som landstingen driver kan inte ta om hand dem som behöver tas om hand. Staten står i stort sett handfallen inför dessa problem. Detta är djupt bekymmersamt. Utskottet gör ett enhälligt tillkännagivande till regeringen om att det måste tas mycket bestämda krafttag för att råda bot på dessa brister.

Vi vet ungefär vad som behöver göras. Man måste se till att utbudet av vård blir mer differentierat och att olika kategorier av ungdomar kan tas om hand på ett riktigt sätt. Diagnostiken måste bli bättre och omhändertagandet av ungdomar med olika slags problem måste bli mer specialiserat och individualiserat. Detta kräver samordning mellan olika huvudmän, eftersom det i många fall inte kan finnas alla de varianter av vård som verkligen behövs inom ett landstingsområde.

Regeringen har i propositionen föreslagit att en samordning skall komma till stånd och har skisserat en tidtabell för detta arbete. Denna tidtabell inleds med en inventering av läget och följs därefter av förhandlingar. Vi inom utskottet är mer otåliga än så. Vi menar att man måste arbeta snabbt och resolut med dessa problem. Inventeringen måste forceras. Regeringen och socialstyrelsen måste mycket snabbt komma till skott. Överläggningar mellan huvudmännen måste inledas för att man skall få till stånd ett fungerande samarbete och en fungerande arbetsfördelning. Man måste råda bot på de brister som hittillsvarande statsbidragssystem har lett till.

Under 1980-talet har nedläggningen av gamla institutioner faktiskt subventionerats. Speciella statsbidrag har utgått som stöd vid nedläggning av platser – platser som i dag skulle ha behövts. En rad olika utvärderingar har

konstaterat att detta system inte har fungerat. Riksrevisionsverket har gjort en värdefull bedömning. Justitieombudsmannen har vid upprepade tillfällen påtalat brister i systemet.

Utskottet säger nu att man borde kunna använda statsbidragssystemet mer kreativt och flexibelt för att se till att det önskade utbudet av platser kommer till stånd. Jag tycker att det är väldigt bra att detta enhälliga uttalande görs. Samtidigt är jag litet bedrövad över att det görs nu, eftersom utskottet för två månader sedan också hade tillfälle att ta ställning till denna fråga, nämligen när riksdagen gavs tillfälle att bedöma regeringens förslag till avtal när det gäller statsbidrag för de kommande tre åren.

Vid denna tidpunkt hade det varit bättre att slå näven i bordet och säga att den konstruktion av statsbidragen som nu finns inte är tillräcklig för att komma till rätta med problemen. I själva verket ger statsbidragen staten ett betydande utrymme för påverkan av landstingens och kommunernas arbete. Staten ger varje år närmare en miljard kronor till missbrukarvård och vård av unga. Endast en mindre del av dessa pengar utgår dock efter prestation, dvs. efter vårdplatser. Den större delen fördelas på kommunerna efter antalet missbrukare som finns i vården, dvs. nästan efter befolkningssiffrorna. Det är en liten skillnad, men i stort sett kastar man ut större delen av bidraget i ett jämnt skikt över hela landet.

Tanken bakom den konstruktionen av statsbidraget var från början att man skulle stimulera den öppna vården, som är oerhört viktig. Alla erfarenheter vi har av statsbidrag som delas ut till alla kommuner i landet på detta sätt visar emellertid att sådana pengar inte har avsedd effekt. De håvas in av kommunalkamrerarna och har inte någon reell styreffekt eller någon reell stimulanseffekt på den sociala verksamheten.

Det vore mycket bättre om vi i stället kunde använda statsbidraget mer kreativt för att se till att vi så snabbt som möjligt kan råda bot på bristerna i utbudet av platser. Detta var vad folkpartiet ensamt föreslog för två månader sedan, när vi hade att ta ställning till hur statsbidragssystemet skall utformas för de närmaste tre åren. Tyvärr var vi ensamma då. Nu har utskottet med vidgad klarsyn, tycker jag, gjort en markering av att man önskar sig en mera kreativ och flexibel användning av statsbidraget. Vi får hoppas att det går att omförhandla det här systemet, trots att avtal om systemets utformning under de närmaste tre åren just har godkänts av riksdagen.

Herr talman! En viktig tanke i den nya lagen, liksom i den gamla, är att öppna och tidiga insatser måste ges hög prioritet. Det är oerhört viktigt att vi kan förebygga problem för barn och ungdomar genom att ingripa på ett så tidigt stadium att problemen inte förvärras och fördjupas. En nödvändig förutsättning för detta är att samhället har förmåga att reagera när unga människor begår dumheter. I dag finns det stora brister i den här förmågan till reaktion. Väldigt många ungdomar möter ingen reaktion alls från socialtjänsten, polisen, rättssystemet eller från andra vuxna. Vi har ett stort behov av att förbättra vår kompetens och vår förmåga att reagera tidigt på olika slags dumheter som begås.

För detta krävs bl.a. en förbättrad samverkan mellan olika organ – mellan socialtjänsten, polisen och kriminalvården. Det krävs också att socialtjänsten får information och får veta vad som händer.

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

En paragraf i lagförslaget har blivit mycket omdiskuterad, och den har fått det illvilliga namnet angiverilagen. Det är den paragraf i socialtjänstlagen som säger att anställda inom vården som får kännedom om att unga far illa – att barn misshandlas eller på annat sätt lever i en skadlig miljö – skall ha möjlighet och i vissa fall skyldighet att tala om det. Jag tycker, herr talman, att det är cyniskt att beskriva detta som en angiverilag.

Problemet i vårt samhälle är inte att det skvallras för mycket om problem av denna typ. Problemet i dag är i stället att det hålls tyst alldeles för mycket, att man är för blyg, för rädd, håller sig för mycket för sig själv och att man inte vågar säga ifrån, gripa in och hjälpa till när fara är på färde. Det är mycket angeläget att vi blir mindre försiktiga när det gäller att hjälpa medmänniskor. Den här paragrafen är ett viktigt hjälpmedel för att vi skall kunna nå det målet. Jag och socialutskottet stöder varmt förslaget till ändring av denna paragraf.

Herr talman! Folkpartiet har fogat ett antal reservationer till betänkandet, vilka jag yrkar bifall till. Ingrid Ronne-Björkqvist kommer senare att behandla reservationerna.

Det talas i dessa dagar mycket om olika kriser i det svenska samhället, mer eller mindre reella. Det har kommit att bli något av en konkurrens mellan olika kriser. Det är svårt för alla de olika missförhållandena i samhället att vinna den uppmärksamhet de förtjänar.

De missförhållanden som råder inom ungdomsvården är oerhört allvarliga. Ett samhälle som är värdigt och solidariskt kan inte försumma att ta itu med dessa brister. Det är med den övertygelsen som socialutskottet föreslår riksdagen att göra ett mycket starkt tillkännagivande till regeringen om behovet av omedelbara åtgärder för att råda bot på de brister som i dag råder.

I dag har vi ungefär 150 ungdomar som inte tas om hand någonstans. Socialnämnderna har rapporterat att i över 500 fall under 1988 lyckades man inte få någon som tog emot unga som bedömdes vara i behov av tvångsvård. Det rör sig om delvis samma ungdomar som cirkulerar, varför man kommer fram till siffran 150. Ingenting tyder på att det här problemet har mildrats under de senaste åren. Det finns tvärtom indikationer på att det snarare håller på att förvärras. Vi anser det därför oerhört angeläget att omedelbara åtgärder vidtas och att regeringen omedelbart agerar för att råda bot på bristerna inom ungdomsvården.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 4 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Jag instämmer i vad utskottets ordförande sade angående de förändringar som har skett av den gamla LVU. De har gjort att vi har fått en ny LVU och vi har varit eniga om de flesta av förändringarna. Från moderat håll har vi dock två reservationer som vi är ensamma om, och vi har fyra reservationer tillsammans med de övriga borgerliga partierna.

Jag vill börja med att tala om de särskilda ungdomshemmen. Tidigare kallades de för § 12-hem, men vi har i utskottet enats om att det inte var ett särskilt bra namn. Ännu längre tillbaka kallades de för ungdomsvårdsskolor.

I propositionen talar man visserligen om bristerna med de särskilda ungdomshemmen, men man hänvisar till det förändrade statsbidraget och till

att frågan skall utredas i vanlig ordning. I utskottet vill vi gå snabbare fram. Genom de många motionerna och de två utfrågningar som utskottet anordnade kom vi till klarhet om allvaret i situationen och kunde enas om ett tillkännagivande, som betydligt skärpte kraven på de särskilda ungdomshemmen.

Under första hälften av 1987 gjorde dåvarande justitiebudsmannen Tor Sverne en undersökning av de särskilda ungdomshemmen, där han var ytterst kritisk till hur de fungerade. Efter detta har faktiskt ingenting hänt. De brister han pekade på i sin rapport kvarstår i dag och har förvärrats. Från moderat håll har vi i flera motioner – i år och alla föregående år sedan 1987 – krävt förändringar när det gäller de särskilda ungdomshemmen.

De ungdomar som är placerade i sådana hem kommer från ytterst svåra hemförhållanden och har en lång historia av missbruk och kriminalitet bakom sig. Trots detta har under 1988, som vi nyss hörde, 150 ungdomar avisats från hemmen. Något verkligt alternativ till vård har inte funnits för dem. De har kunnat fortsätta sin verksamhet på samma sätt som tidigare. Detta är ett oförlåtligt misslyckande. Det kan också tilläggas att flera platser än dem som tillkommer läggs ned, trots att det finns en brist.

Från 1983 övergick det statliga huvudmannskapet till kommuner och landsting. Under den utfrågning som utskottet anordnade med Kommunförbundet och Landstingsförbundet framkom det att dessa inte klarade av att lösa problemen med dagens organisation.

I det gemensamma tillkännagivande som utskottet gör till regeringen konstateras att situationen är oacceptabel. Det handlar här om ungdomar som behöver kvalificerad vård under lång tid. Det krävs ett tillräckligt antal platser och en betydligt mer differentierad vård än den vi har för närvarande. Många av dessa ungdomar lider av svåra psykiska störningar och är svårt kriminellt belastade. En förhållandevis stor del är av invandrarsprung. Det krävs hem med kunrig och specialiserad personal.

Vidare konstaterar utskottet att länsövergripande planering behövs. För vissa typer av vård behövs hem som har hela riket som upptagningsområde och en samverkan på riksnivå. Vidare sägs att det behövs ett förändrat system för inskrivning som omfattar hela landet, i stället för som i dag, att föreståndaren beslutar om inskrivning. Socialstyrelsens ansvar för planeringen måste stärkas.

Det kan tyckas att huvudmannskapet borde återgå till staten, med anledning av allt detta som vi är eniga om, eftersom det här gäller vård av en liten grupp mycket vårdkrävande ungdomar. Det säger utskottet nej till, med undantag av oss moderater. Vi tror att det enda sättet att få en överblick över behoven och att åstadkomma en nödvändig differentiering är ett statligt huvudmannskap.

Vi har även i våra motioner påtalat att de regler som i dag gäller för möjligheter till inläsning måste förändras. Huvudregeln är att inläsning av ungdomar endast får vara i högst två månader. Det måste göras en individuell prövning och bedömning av hur länge den unge måste vara inlåst för att möjligheter till en förändring över huvud taget skall finnas.

Apropå differentiering måste vissa av de särskilda ungdomshemmen få en alldeles speciell utformning. För ungdomar under 21 år som begått en brotts-

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

lig gärning blir i dag påföljden vård inom socialtjänsten. Det fungerar inte. Ofta blir det varken någon vård eller reaktion på brottet. Även om det sker en förbättring genom en annan utformning av de särskilda ungdomshemmen, såsom vi har varit överens om i betänkandet, är det inte tillräckligt.

Enda sättet att över huvud taget kunna påbörja en rehabilitering av de ungdomar som i unga år har en lång brottskarriär bakom sig är inlåsning och att det inte finns möjligheter att straffa sig ut från hemmet. Därför anser vi också att unga människor som döms av domstol för brottslighet skall tas om hand av särskilda ungdomshem som står under kriminalvårdsstyrelsen. Det är rimligt när en domstol har utdömt påföljd för brott.

Här är det viktigt att kvalificerade behandlingsmetoder finns. Dessa ungdomar riskerar annars att få tillbringa det mesta av sin framtid i fängelse.

I en annan reservation påtalar vi tillsammans med de övriga borgerliga partierna att det har skett en ökning av tidiga personlighetsstörningar hos ungdomar. Många forskare och andra som sysslar med ungdomar har påtalat detta. Vi har därför i reservationen sagt att det är viktigt att ungdomspsykiatriens ansvar klagörs bättre, så att inte dessa ungdomar hamnar mellan olika ansvarsområden. Så sker faktiskt i dag relativt ofta.

Socialtjänstlagen är utformad som en ramlag. Erfarenheterna visar att det finns vissa behov av preciseringar. Som förhållandena är nu kan tvångsåtgärder komma in ganska överraskande för familjen och den unge, om socialtjänsten inte fungerar tillfredsställande.

Vi vet att en ramlag kan handhas mycket olika från kommun till kommun. Vi anser därför att en stegvis åtgärdslista, som den som fanns i den tidigare barnavårdslagen med förmaningar, varningar och till sist övervakning, skall återinföras. Hela familjen vet att om inte en förändring till det bättre sker kommer åtgärderna att trappas upp. Ett omhändertagande måste ändå vara den allra sista utvägen.

Ett omedelbart omhändertagande är en svår process för alla inblandade. Det blir ofta stora rubriker i tidningarna om detta. Det är viktigt att placeringen utanför det egna hemmet blir bra för barnet, både när det gäller den tillfälliga tiden innan länsrätten fastställer vårdplanen och därefter.

Det har förekommit kritik mot familjehemsplaceringar. Det är därför viktigt att utskottet skärper kraven på socialnämndens kontroll av familjehemmen. Det har också påtalats i betänkandet.

Kommunernas erfarenhet av omedelbara omhändertaganden växlar. Det finns därför skäl att se över hur sådana fall handläggs. Det har vi också påpekat i en reservation. Förhoppningsvis bör detta komma med i socialstyrelsens utvärdering av socialtjänstlagens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdomar, som väntas komma inom en snar framtid. Om inte så sker finns det skäl att återkomma till detta senare.

Herr talman! Till sist vill jag understryka familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet. Familjens ställning måste stärkas. Föräldrarnas möjlighet att ta ansvar för och fostra sina barn är viktig. Det är därför vi i alla lägen talar om att familjen måste få större möjligheter att själva påverka sin situation.

Föräldrar som alltid bekymrar sig för hur de skall klara ekonomin får inte

mycket tid över till barnen. Tvingas båda föräldrarna att arbeta heltid känns situationen hopplös för många.

Uppfattningen om vad som är rätt och fel och skillnaden däremellan grundläggs i hemmet. Det krävs både ork och engagemang att ställa krav och att fullfölja dessa. Den socialdemokratiska politiken har inte medverkat till att stärka familjen. I stället har familjen blivit mer beroende av politiska beslut. Familjerna har inte alltid fått möjligheten att vara fostrare fullt ut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 5 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Det vi behandlar här i dag är en lag som vi alla hoppas skall behöva användas så litet som möjligt. När man tar del av den verklighet som gäller för många barn och ungdomar i vårt land, den grupp där LVU blir aktuell, inser man hur oerhört viktigt det är med förebyggande insatser.

Även i torra lagparagrafer kan ibland uttryckas mänsklighet och insiktsfullhet. Jag tänker närmast på föräldrabalken, där det i 6 kap. 1 § stadgas att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Tänk om alla barn kunde få känna sig trygga och bli bemötta med aktning.

Man skall aldrig generalisera, det finns alltid undantag. Men för de allra flesta unga som blir tvångsomhändertagna av samhället handlar det ändå om händelser och faktorer i deras liv som har stört deras utveckling till harmoniska människor.

Den allra största betydelsen när det gäller att ge barn och ungdomar en trygg uppväxt har naturligtvis familjen. Det är föräldrarna som har huvudansvaret för barnen. Det samhället kan göra är att på olika sätt stärka föräldrarna i deras roll som fostrare. Detta kan låta som schabloner, men det är just det som det aldrig får bli. Det som kan göras för att öka föräldrarnas trygghet innebär också en investering för barnens framtid. Det är vittomfattande åtgärder och beslut som det handlar om inom regionalpolitiska, fördelningspolitiska m.fl. områden, men det är också fråga om den valfrihet som det innebär att kunna välja den barnomsorgsform som passar den egna familjen bäst och där ett vårdnadsbidrag kan fylla ett viktigt behov. Föräldrar och barn behöver få mer tid för varandra. Vi får aldrig underlåta att göra det vi kan göra genom att fatta lämpliga politiska beslut.

Vid sidan om familjen har barnomsorgen och skolan viktiga uppgifter. Förskollärare med lång erfarenhet kan ofta på ett mycket tidigt stadium se vilka barn som är i riskzonen. Men deras möjligheter att hjälpa och stötta familjerna är ganska begränsade. Flera partier har krävt en översyn av socialtjänstlagen och om, vilket jag hoppas, en sådan översyn kommer till stånd borde man kunna studera vilka möjligheter och brister som finns i det här sammanhanget. Det gäller ju att ta till vara barnomsorgspersonalens kunskaper i det förebyggande arbetet. I det här sammanhanget är det också tänkbart att något värdefullt kan bli resultatet av den översyn som socialstyrelsen för närvarande företar.

Skolan måste enligt centerns uppfattning ges bättre resurser att hjälpa barn med sociala problem. Aktuell statistik visar att det föreligger klara sam-

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

band mellan dålig skolanpassning, skolk och kriminalitet. Om skolan inte tidigt kan åtgärda de problem som en elev har, kan det ibland gå så långt att han "straffar ut sig" från skolan, och det är givetvis ett synnerligen dåligt utgångsläge vid intåget i vuxenvärlden.

Till det förebyggande arbetet hör naturligtvis också kampen mot alkoholmissbruket och narkotikan. Det råa våldet, skadegörelsen och inbrotten, allt det som gör ungdomar till s.k. värstingar, hänger nästan alltid ihop med alkoholförtäring eller narkotikamissbruk. Därför får arbetet mot missbruket aldrig stanna av. Återkommande kampanjer kan vara verkningsfulla. I dem kan de drogfria alternativen framhävas, och ungdomarnas egna organisationer kan stimuleras att ta ansvar för att bidra till att hålla drogkonsumtionen nere.

I dag måste tyvärr alltför många barn och ungdomar under en tid mot sin egen eller föräldrarnas vilja tas om hand. Orsaken kan vara ungdomarnas eget beteende, alltså missbruk eller kriminalitet, men det kan också vara fråga om brister i den unges hemmiljö. Det handlar om ett stort ingrepp i familjens liv, och det ställs stora krav på den eller dem som under en tid skall ta ansvar för vården av den unge.

Så långt som möjligt försöker man att placera ungdomarna i familjehem, eftersom nästan alla är överens om att detta är den bästa vårdformen för de allra flesta ungdomar. Egentligen kan vi inte nog uppskatta det arbete som många familjehemsföräldrar bedriver. I åratal ställer de upp dygnet runt för ungdomar med problem. Att detta många gånger är ett tungt arbete råder det inget tvivel om. Det är ofta också ett i många avseenden ensamt arbete.

Det som familjehemsföräldrar oftast uttrycker önskemål om är att de kan få en "egen" socialtjänsteman att vända sig till för råd och stöd, särskilt när det "krisar".

För att familjehemsföräldrarna skall kunna orka fortsätta sitt viktiga arbete och inte blir utbrända i förtid är det angeläget att de kan få utbildning och fortbildning. Detta gäller för övrigt också personal på ungdomsvårdsinstitutioner. Det är inte alldeles givet hur en sådan fortbildning skall vara konstruerad för att den skall bli mest ändamålsenlig. I en trepartireservation, nr 9, har vi föreslagit att en utredning bör göras kring behovet av personalutvecklingen och om hur fortbildningen skall vara sammansatt.

Fram till 1983 fanns statliga ungdomsvårdsskolor som därefter överfördes till landstingen eller i vissa fall till kommunerna. § 12-hem är numera den vanliga benämningen på dessa hem. Meningen var förstås att de som tidigare var placerade på ungdomsvårdsskola i fortsättningen skulle placeras på § 12-hem. Men så blev det nu inte riktigt.

De ungdomar som är mest belastade, som har de allvarligaste problemen och som därför har det största behovet av vård saknar ofta hemvist. Ingen vill ha dem. Det finns ett slags handfallenhet inför dessa ungdomar. Myndigheterna inser behoven men saknar de rätta medlen. Därför är det inte så förvånande att socialtjänsten söker sig fram på nya vägar som ibland kan te sig uppseendeväckande och provocerande. Så har vi fått i gång "värstingdebatten" – på ont, men kanske ibland också på gott. Jag tror nämligen att den beskrivning som massmedierna gjort av en del ungdomars situation har fått många människor att inse att det här är fråga om barn i nöd och att deras provocerande handlingar ofta är desperata rop på hjälp.

De flesta människor accepterar knappast att 15-åringar placeras i häkte, därför att det inte finns någon lämplig vård för dem, något som det berättades om i TV i går kväll. Gång på gång framkommer hur ett placeringsärende bOLLAS från den ena till den andra, och till slut konstateras det att alla vårdinstitutioner säger nej: "Den grabben vill inte vi ha, han platsar inte i vår grupp." Under 1988 avvisade § 12-hemmen 600 gånger sammanlagt 150 ungdomar, vilket betyder att flera ungdomar avvisades flera gånger.

Det finns ingen anledning att höja de tidigare ungdomsvårdsskolorna till skyarna, där fanns ofta stora brister. Men med facit i hand kan vi ändå fråga oss om det inte hade varit betydligt bättre att förändra och förbättra innehållet i den verksamheten i stället för att förändra huvudmannaskapet.

Det som hänt är ju att landstingen, och i förekommande fall kommunerna, visserligen har byggt upp en vårdkapacitet som motsvarar de flesta ungdomars behov men inte klarat av att med det egna underlaget som grund få till stånd den differentiering av verksamheten som är nödvändig för att också de mest vårdkrävande ungdomarna skall kunna ges hjälp.

Då inträffar alltså det som vi alltför ofta får bevittna: samhället kan inte ta emot dem som är i skriande behov av hjälp. Dessa ungdomar återförvisas till den egna hemmiljön som i just deras fall kanske är det sämsta alternativet därför att det är just där som skadorna uppstått.

Eftersom denna situation är helt oacceptabel har vi i centern liksom många andra diskuterat vad som kan göras för att lösa problemen. I motionerna har vi stannat för uppfattningen att det statliga huvudmannaskapet borde återinföras för den verksamhet som inriktas på de mest vårdkrävande ungdomarna. Vi tror inte på att enbart en förändring av statsbidraget skulle vara tillräckligt.

Trots detta har vi inte reserverat oss på den punkten. I det här läget har vi nöjt oss med att ställa oss bakom det tillkännagivande som utskottets majoritet föreslog och som vittnar om att hela socialutskottet ser med stort allvar på situationen.

Utskottet uttalar exempelvis att en betydligt mer differentierad vård än för närvarande måste kunna erbjudas. Enligt utskottet får det inte förekomma någon tvekan om fördelningen av ansvaret landsting och kommuner emellan. Det är nödvändigt att en samverkan på riksnivå om denna vård kommer till stånd, framhåller utskottet vidare. Man säger också att det bör övervägas att inrätta hem som har hela riket som upptagningsområde och att statsbidraget i ökad utsträckning bör inriktas mot denna speciella verksamhet.

Eftersom vi i utskottet också har diskuterat de här frågorna direkt med representanter från både kommun- och landstingsförbunden och från departementet och socialstyrelsen, tycker jag att det finns anledning att hoppas att arbetet framöver kan leda till framgång. Vi kommer givetvis från centerns sida, liksom jag utgår ifrån också hela socialutskottet, att noggrant följa utvecklingen av den här frågan.

På ett par ytterligare punkter, utöver vad jag tidigare berört, har vi i centerpartiet emellertid reserverat oss. Det gäller den ungdomspsykiatriska verksamheten. Man har kunnat notera att ett ökande antal ungdomar har personlighetsstörningar. Det är inte acceptabelt att den vård som i dag er-

bjuds är både otillräcklig och bristfällig och att ungdomarna därför inte får den vård de behöver. Ungdomspsykiatriens ansvar måste klargöras bättre, så att de berörda ungdomarna inte hamnar mellan olika ansvarsområden.

Till slut vill jag med några ord ta upp invandrarungdomarnas behov. Det är ofrånkomligt så att en stor del av de unga som berörs av LVU är ungdomar med invandrarbakgrund. Cirka en fjärdedel av platserna antas fyllas av ungdomar med invandrar- eller flyktningbakgrund. Detta har naturligtvis sina särskilda orsaker. Dessa ungdomar har helt andra svårigheter och möter helt andra problem än våra svenska ungdomar. Detta ställer speciella krav på vårdens utformning med tanke på språk, kultur, religion och föräldrakontakter.

Vi i centerpartiet anser att det är mycket angeläget att särskilt utreda vilka förebyggande åtgärder som behövs för att tillgodose just dessa ungdomars behov, inte minst när det gäller val av familjehem. Vi anser att denna fråga bör bli föremål för en översyn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till alla reservationer som centerpartisterna i utskottet står bakom och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 6 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Det är bra att riksdagen nu ger regeringen till känna att en ordentlig uppräckning äntligen måste ske när det gäller de institutioner som vi i utskottet kallar särskilda ungdomshem, de som brukar kallas § 12-hem och tidigare kallades ungdomsvårdsskolor.

Jag vill säga att en av de frågor som man först måste ta itu med är den som gäller vilka åtgärder som måste till för att göra lärartjänsterna mer attraktiva. Lärarna vid dessa hem har de svåraste läraruppgifter som finns. De skall arbeta med ungdomar som varken den vanliga skolan eller samhället har klarat av. Detta är en uppgift för de mest dugliga och erfarna lärarna vi har i landet. Av den anledningen borde dessa tjänster göras så meningsfulla och attraktiva att lärare med den högsta kompetensen söker dem.

Men det är i stället så att två tredjedelar av den undervisande personalen har lämnat sina tjänster sedan hemmen övergick i kommunalt huvudmannaskap. År 1989 hade 9 av 20 arbetsledare varit anställda mindre än ett år. 40 % av arbetsledarna, 44 % av yrkeslärarna och 46 % av teorilärarna var obehöriga. Lärarsituationen är alltså utomordentligt oroande.

Föräldrarna har ansvar för barnens uppväxt och fostran, och så skall det vara. Men föräldrar äger inte sina barn, det gör ingen. Svenska barn har det i allmänhet bra, internationellt sett. Det finns emellertid, vilket bl. a. Daniel Tarschys har tagit upp, barn som har det utomordentligt svårt, barn som lever i en social misär och i ensamhet, barn som blir vanvårdade, misshandlade och sexuellt utnyttjade.

Ibland måste samhället ingripa och överta föräldrarnas uppgift att vårda, skydda och fostra. När barnens behov kommer i konflikt med de vuxnas är det barnens behov som har företräde. Detta är en grundprincip i svensk lag-

stiftning som vi skall vara stolta över och som vi skall värna om. Detta betänkande handlar i stor utsträckning just om de mest utsatta barnens situation.

Professor Sten Levander höll föreläsningen vid professorsinstallationen i Lund i höstas. Det var en svidande vidräkning med politikerns vägran att ta till sig entydiga forskningsresultat om utsatta barns situation och när det gäller vad resultaten kan bli på sikt av att de åtgärder som vidtas är obefintliga eller felaktiga.

Sten Levander sade bl.a.: "Dumma fältherrar slog förr ihjäl budbärare, som kom med oönskade rapporter om verkligheten. Det är en onödigt brutal metod, det går lika bra att tiga ihjäl dem." Han redogjorde även för sina egna omfattande undersökningar angående pojkar som vårdats på Lövsta ungdomsvårdskola.

Jag skall citera ett stycke ur hans anförande: "Vad är huvudresultaten av vår Lövstaundersökning. Pojkarna kommer från eländiga miljöer. Vi tror oreflekterat att barn i dag har det bättre än förr. Vi kan visa att det är tvärtom för den grupp pojkar det gäller. Under den första halvan av vårt sekel tillät samhället inte att barn växte upp under sådana förhållanden som faktiskt sker i dag. Barnen adopterades bort direkt. I dag accepterar vi att missbrukare, våldsmän och psykiskt sjuka som är dokumenterat olämpliga som föräldrar skall bilda familj och fostra sina barn. En av våra pojkar har vistats i 18 olika fosterhem under sina första 12 år av livet, bortplacerad när det blev alltför djävligt hemma, och återplacerad när det lugnat sig. Den socialnämnden borde åtalas. Märkligt nog fann vi i vår undersökning att ju värre pojkarna hade det hemma, desto bättre har det gått för dem i vuxen ålder. Det speglar helt enkelt att just de pojkarna fått en definitiv omplacering tidigare än de andra. Ju längre en pojke fick vara kvar i en dåligt fungerande familj, desto sämre har det gått."

Jag har som barnläkare sysslat med barn och med uppföljningar av deras situation i drygt 20 år, och jag tycker faktiskt att Sten Levander har alldeles rätt i sina påståenden. Dessa barn ger mycket tidigt signaler om att de far illa, och de får tyvärr alldeles för ofta inte någon som helst hjälp förrän de har blivit så obeckväma för samhället att det redan är för sent. Detta har tagits upp i forskningsrapport efter forskningsrapport, och det framkom också vid vår utfrågning i utskottet. Vi får således inte vara rädda för att ingripa i tid.

Det finns i betänkandet en reservation som handlar om åtgärder i syfte att stärka familjens rätt. Reservationen mynnar ut i några konkreta exempel, nämligen förslag om att man bör ge vårdnadsbidrag och valfri barnomsorg. Detta ställer även vi i folkpartiet upp på, men dessa åtgärder är inte de som skall tas till för att hjälpa de nu aktuella barnen. Vi i folkpartiet har i stället ställt oss bakom utskottsmajoritetens uppfattning, att dessa frågor skall tas upp i det betänkande där de hör hemma.

Det finns emellertid en lång rad andra reservationer som vi i folkpartiet har ställt oss bakom, antingen ensamma eller tillsammans med andra. Jag vill, herr talman, yrka bifall till samtliga de reservationer som vi i folkpartiet har ställt oss bakom.

Dessa reservationer berör bl.a. de frågor som Rosa Östh tidigare har tagit upp och som jag därför går förbi snabbt, nämligen frågan om behovet av

psykiatrisk behandling och behoven hos invandrarungdomar, de allra mest sårbara.

Reservationerna tar också upp frågan om att vi måste vara mer aktiva när det gäller att flytta över vårdnaden av barn. Riksdagen har nu ställt sig bakom den princip som går ut på att man bör vara mer aktiv när man förstår att barnen inte inom överskådlig tid kan komma tillbaka till sin hemmiljö. Vi i folkpartiet menar att man också aktivt bör åläggas att ompröva vårdnadsfrågan, t.ex. vart annat eller vart tredje år, detta för att vi skall slippa situationer av den typ som Sten Levander ger exempel på i sin beskrivning av pojken som flyttat runt till olika fosterhem. Det är tyvärr inte ovanligt med dessa jobobarn. Och de far utomordentligt illa.

Vi i folkpartiet anser också att familjehemsföräldrarna inte bör få sämre ekonomiska villkor vid vårdnadsöverflyttning, så att de av den anledningen tvekar att ta ansvar för vårdnaden. Detta bör ses över.

Det behövs stärkta utbildningsinsatser när det gäller dem som är ansvariga vid tvångsomhändertagande av barn. Det handlar bl.a. om att personalen inom socialtjänsten måste få utbildning och fortbildning samt kontinuerlig metodutveckling, osv. Men det handlar även i stor utsträckning om familjehemmen, som ju ofta ställs inför en orimligt svår situation när det gäller att hjälpa både dessa barn och deras familjer. I dag är det nästan enbart intresseorganisationerna som står för utbildningen.

Reservationen handlar även om behovet av samarbete mellan alla vuxna som kommer i kontakt med unga lagöverträdare – samarbete och samordnade insatser mellan myndigheter och organisationer – så att reaktionen på ett icke önskat beteende sker snabbt och bestämt. Det handlar om behov av en bra dokumentation. Då har vi i folkpartiet framför allt tänkt på de barn som lever under så miserabla förhållanden att de vore klara fall för tvångsomhändertagande om föräldrarna inte gick med på ett frivilligt omhändertagande. I detta avseende har det tyvärr visat sig att dokumentationen ofta är mycket bristfällig. När föräldrarna efter något år ber att få tillbaka sitt barn finns det inte mycket nedskrivet, och ofta har den ansvariga socialpersonalen bytt tjänster, eftersom det är en stor omflyttning på dessa tjänster. På detta område behövs det därför en uppräckning.

Vi i folkpartiet har även tagit upp en ändring av 71 § om myndigheters rätt eller skyldighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter. Vi anser att myndigheter som i dag inte har den rätten skall kunna få denna rätt, men inte tvånget att lämna ut uppgifter och slå larm när det är helt uppenbart att barn håller på att placeras i helt olämpliga fosterhem.

Folkpartiet har i en reservation tillsammans med centern, vpk och miljöpartiet tagit upp behovet av en barnombudsman. Detta är mycket viktigt, men jag skall inte gå in på det så mycket i dag, eftersom vi mycket snart kommer att få möjlighet att ta upp det till debatt snart igen här i kammaren. Vi hade en utfrågning i utskottet i går, och de som var inkallade till denna var ganska överens om att detta var en viktig fråga att undersöka vidare och satsa på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där folkpartiet finns med.

Herr talman! Jag tycker naturligtvis, liksom alla andra, att det är bra att vi i socialutskottet kan vara eniga om så mycket som möjligt. Vi är i långa stycken eniga om hur situationen är när det gäller vård och behandling av barn och ungdomar. Och vi är eniga om att det är kris på detta område. Vi i utskottet har haft mycket mer att önska av initiativ från regeringen. Sådana initiativ har vi genom ett tillkännagivande beställt från regeringen. Vad jag däremot tycker är tråkigt är att vi i utskottet inte alls är eniga om att den nu föreslagna lagändringen på inga sätt kommer att påverka de brister som finns och på inga sätt kommer att medverka till en förbättring av den rådande situationen. Jag anser att den föreslagna lagändringen är ett gigantiskt slag i luften som snarare tas till för att man är så bekymrad över en situation som är dålig och tror att man på detta sätt gör någonting, vilket man inte gör.

Jag vill crinra om att det finns en historia till detta lagförslag, nämligen det betänkande som socialberedningen lade fram redan i februari 1986. Det hette Barns behov och föräldrars rätt, socialtjänstens arbete med utsatta familjer. I den utredningen lämnade beredningen förslag till en helt ny lag om tvångsomhändertagande av unga, LTU. Men i stället för att remissbehandla detta förslag lät man en utredare utreda utredningen av det skälet att man helt enkelt var missnöjd med socialberedningens förslag. Man tyckte att det helt enkelt var för radikalt. Det hade en inriktning som betydligt mer handlade om vårdideologi och barns behov än vad det nu föreslagna mer juridiskt och lagtekniskt inriktade förslaget till lagändring har. Detta förslag innebär i princip att man går tillbaka till den gamla barnavårdslagen. Skillnaden är bara att andra ord används. Vi i vpk anser att det är en mycket sorglig behandling av ett bra beredningsförslag. I vpk:s avslagsyrkande hänvisas till socialberedningens förslag, som vi i vpk anser bör ligga till grund för utformningen av ändringar i lagen om vård av unga, vilket vi grundar vårt avslagsyrkande på.

Den upprepning som vi i vpk har gjort av vad som fattas i denna situation kommer på inget sätt att förändras genom denna lagändring. Vi har sagt att det finns för få platser på § 12-hemmen. Och i den mån det finns platser vårdas fel ungdomar där. Det kommer inte att ske någon ändring genom detta lagförslag. Det finns få eller inga akuta platser. Det är ett jätteproblem för kommunerna i dag. Ute i Värmdö kommun, där jag bor, satt två personer, en socialsekreterare och en avdelningschef, hela dagarna i går och i förrgår och ringde för att ordna en plats till en unge som var s.k. LVU-are. Två personer satt under två hela dagar och kammade igenom hela Sverige från norr till söder för att uppbringa en enda plats, vilket de lyckades med under den andra dagens elfte timme. När man tvingas använda resurserna på det sättet på en socialbyrå, förstår jag varför man inte hinner med det som skall ske före ett omhändertagande och det som skall ske efter ett omhändertagande. Det är ju i detta sammanhang problemen finns. Vi vet att det behövs mindre institutioner. Vi vet att det behövs en mycket större flexibilitet i vårdutbudet och att det behövs individuellt anpassade vårdprogram för de få, vilket är viktigt att säga, ungdomar som det faktiskt handlar om i dag.

Ungdomsbrottsligheten och ungdomsproblemen ökar inte. Tvärtom har läget stabiliserats och problemen minskar. Men de få som det handlar om

finns det inte någon anpassad behandlingsform för. Och det är där problemet ligger, inte att vi inte har en tillräckligt repressiv lagstiftning. Det går alldeles utmärkt att använda den lagstiftning som vi i dag har på dessa ungdomar. Men vad hjälper det när det inte sker något efter. Det är ju där problemet ligger. Vi vet att det i vissa fall behövs större upptagningsområden för just dessa speciella ungdomar.

Jag skall bara en enda gång i denna debatt använda ordet värstingar på dessa ungdomar, eftersom jag tycker att det är bland det värsta man har hittat på att sätta etiketter på ungdomar med problem, en etikett som inte innebär något annat än att denna etikett kan slås upp i braskande rubriker, och man kan på ett mycket behagligt sätt distansera sig från hela problematiken och säga att det är de där som vi inte behöver bry oss om eller vilkas problem vi inte behöver ta till oss. Vi behöver inte se att var och en är en enskild individ som var och en har sin speciella bakgrund och sin speciella problematik som kräver speciella åtgärder. Det är effekten av denna etikettering som jag hade hoppats hade försvunnit ur vår vokabulär.

Vi vet att det råder gigantiska personalproblem inom hela vård- och behandlingsområdet. Det finns för dålig kompetens. Behörigheten är låg, och personalomsättningen är stor. Resurserna är nämligen inte tillräckliga, och arbetet är oerhört krävande. Man tvingas ofta se till negativa resultat. Det behövs en uppräckning på alla dessa områden, och det behövs naturligtvis en höjning av lönerna för den personal som arbetar. Vi vet att det är dåligt samarbete mellan de olika huvudmännen – mellan kommuner, landsting, psykiatri, skola, polis, osv., delvis beroende på att det inte finns tid att etablera ordentliga samarbetsformer. Det finns inte tid att bygga upp sociala nätverk där all personal inom dessa myndigheter får tid att lära känna varandra och samarbeta. Det brister där. Detta förslag till lagändring råder inte bot på detta.

Vi vet också att detta i många fall öppnar för privata lösningar när det gäller vård och behandling för ungdomar, precis som när det gäller missbrukarna. Vi vet att när två personer på en kommunal socialbyrå kanske har suttit i två dagar för att ragga fram en plats, kanske den plats som de hittar är en som kostar mellan 70 000–90 000 kr, per månad, och detta för en plats som dessutom inte innebär tillräckliga möjligheter att hålla kvar en unge som är s.k. LVU-are och som är rymningsbenägen. Den situationen har man nu ute i kommunerna, och den här lagen råder ingen som helst bot på det problemet.

Daniel Tarschys började med att säga att det här är en bra lag, men den fungerar inte, och han gratulerade regeringen. Då vill man nästan fråga: Är det kartan eller verkligheten som gäller? Vad är det för bra med en lag som inte fungerar, därför att verkligheten ser ut på ett helt annat sätt än vad man förutsätter i lagen? Har vi en verklighet där det inte finns resurser för förebyggande arbete på alla områden som berör barn och ungdomar, vad skall vi då ha med en lag till som gör att vi snabbare än nu skall omhänderta ungdomar? Varför skall vi skärpa de repressiva inslagen? När vi dessutom inte har vård och behandling som kan följa på ett tvångsomhändertagande, varför skall vi då ha detta tvångsomhändertagande? Det krävs snabba ingripanden.

den och tydliga signaler, har flera sagt här i dag. Det är en av de myter som finns beträffande barns och ungdomars situation.

Jag har framför mig statistik från statistiska centralbyrån som gäller återfallsfrekvens för ungdomar mellan 15 och 20 år lagförda för alla typer av grövre brott under perioden 1960–1980. Det är alltså en ganska lång tid. Man har studerat återfallsfrekvens vid tidigt ingripande resp. sent ingripande, från 0 till 25 månader. Återfallsfrekvensen sjunker ju längre tid som har förflutit mellan brott och lagföring, vilket man inte skulle tro. Men det är faktiskt fallet. Då säger man att det naturligtvis är felaktigt att dra slutsatsen att återfallsrisken skulle kunna minskas genom att vi väntar med lagföring. Det tror jag inte heller man skall göra. Det finns egentligen ingenting som säger att sen lagföring inte höjer återfallsrisken. Något samband existerar tydligen inte enligt statistiken. Det är ett av motiven till att man i dag vill göra denna lagändring, som jag anser inte på något sätt råder bot på de problem som i verkligheten finns på detta område. Vi är ju eniga om att detta är ett mycket viktigt och för oss kärt område. Vi vill så mycket och har stora ambitioner.

Jag förstår alltså inte att man skall skärpa de repressiva inslagen. Jag anser inte att det på något sätt främjar de barn och ungdomar som vi säger oss tala för.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till alla de reservationer där vpk finns med.

Anf. 8 INGRID RÖNNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Eftersom jag var en av dem som talade om snabba ingripanden vill jag precisera vad det framför allt rör sig om. Jag tror fortfarande att ungdomar far väl av att de snabbt får reaktion på ett icke önskvärt beteende. Men de snabba ingripandena bör framför allt komma innan barnen har blivit brottsliga i sitt beteende.

Jag skall åter citera Sten Levanders rapport om brottsliga ungdomar på Lövsta: "Vi kan med kuslig precision förutsäga, på basen av barndomsdata, hur illa det gått för var och en, och på vilket sätt det gått illa." De var mördare, våldtäktsmän, rånare osv. "Det betyder att vi i dag faktiskt skulle kunna identifiera de cirka 200 lågstadiepojkar per årsklass i Sverige, som med nuvarande social- och kriminalvårdspolitik i morgon blir värstingar och i övermorgon blir förhårdade vanebrottslingar. Jag tror att vi med tidiga och resoluta ingripanden skulle kunna förhindra en sådan utveckling för många av dessa lågstadiepojkar, men jag tror inte att politikerna låter oss försöka."

Därför kändes det så väsentligt för mig att vi ingriper långt innan barnen hinner bli skadade.

Anf. 9 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Om detta kan vi vara helt överens. Jag talade också om att det behövs förebyggande arbete. Jag menar att tidiga ingripanden och tidiga reaktioner är bra. Men i den här lagtexten talas om tvångsomhändertagande på ett tidigare stadium. Jag menar att det inte finns något fog för att föra in det i debatten över huvud taget.

Anf. 10 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! På tre områden är den här utredningen inte tillräckligt aktiv, tycker jag. Därför stöder jag tre av reservationerna. Det gäller den ungdomspsykiatriska verksamheten, de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar samt en statlig ombudsmannatjänst.

När det gäller den ungdomspsykiatriska verksamheten yrkar jag bifall till reservation 4. Det är viktigt att de ungdomar som är i behov av psykiatrisk vård får denna, och i ett tidigt skede. Den ungdomspsykiatriska verksamheten måste byggas ut. Därför är det viktigt med ungdomsmottagningar, där kvalificerad personal finns som akut kan ta hand om ungdomarna och sedan eventuellt slussa dem vidare till rätt vårdinstans. Där skall också ges förebyggande ungdomsvård. Där skall man kunna diskutera ungdomsfrågor, och det skall inte vara några märkvärdiga ställen att gå till.

När det gäller de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar yrkar jag bifall till reservation 8, som innebär en begäran om en utredning om dessa villkor. I dag händer det att de tidigare familjehemsföräldrarna, om de övertar vårdnaden av barnet, går miste om den ersättning som de hade som familjehemsföräldrar. De får alltså sämre ekonomi. Detta bör utredas.

Slutligen yrkar jag bifall till reservation 15 som gäller statlig barnombudsman. Miljöpartiet har väckt en motion 1989 och en 1990 om just inrättande av en statlig barnombudsmannatjänst. Dessa motioner behandlas inte i detta betänkande, varför vi stödjer fp-motionen i samma ärende. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 11 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Den seriösa kritik som har riktats mot nuvarande förhållanden när det gäller ungdomar som har kommit på glid i samhället har varit berättigad. För ofta har ingripandena kommit för sent. De unga har farit illa av denna senfärdighet. Samtidigt har samhället fått kritik för passivitet från allmänheten. Ungdomsvåldet har skapat oro i befolkningen.

Nu föreslås viktiga förändringar i lagen i regeringens proposition. Det blir möjligt för samhället att tidigare ingripa med tvångsåtgärder. Det gäller både när orsakerna kan sökas i de ungas hemmiljö och när det är fråga om brister i det egna beteendet, dvs. olagligheter och våld. I samband med att socialutskottet skulle behandla regeringens förslag fick vi uppleva en ny våldsdebatt i media. Kvällstidningarna drog på i reportage och rubriker: Våldet har ökat och blivit råare.

I det läget ville socialutskottet tränga bakom medierapporterna och våldsrubrikerna. Vi ville framför allt inför dagens behandling ordentligt granska om regeringens proposition var bra.

Det här var nyttiga genomgångar för vår del. Vid den första hearingen som vi hade – vi hade då möjlighet att höra företrädare för den kommunala socialvården, för polisen, för socialstyrelsen m.fl. – fick vi klart för oss att viljeinriktningen i propositionen, nämligen att samhället skall kunna gripa in tidigare mot ungdomsvåldet, är bra. Men vi uppfattade också mycket klart en varningslampa från alla inblandade: Risker är att propositionen från regeringen blir ett slag i luften om samhället inte kan ta hand om de ungdomar

som hamnar snett. Alltför många får gå kvar på gatan – till nackdel för både dem själva och samhället som får kritik för passivitet.

Därför har vi i socialutskottet enats kring tre principiellt viktiga förändringar i fråga om regeringens förslag. En förändring gäller detta med att vi måste komma till rätta med bristen på vårdplatser. Flera i utskottet har vittnat om förhållandena i det avseendet och redovisat socialstyrelsens uppgifter om att 150 ungdomar inte kan få den vård och behandling som lagen föreskriver. Det är klart otillfredställande, så den bristen måste vi komma till rätta med. I detta ligger också att det behövs fler differentierade platser på ungdomshemmen.

Den andra bristen som vi vill komma till rätta med gäller utformningen av statsbidragen. Regeringen har förhandlat med de båda kommunförbunden om en treårsperiod, en höjning och inriktningen i detta sammanhang. Men när det gäller att bygga ut fler platser på ungdomshemmen och differentiera dessa menar vi att det inte fanns någon viljeinriktning, stimulans, i statsbidragen för att landstingen skulle kunna komma till rätta med bristerna och därmed lösa detta stora problem.

Därför har vi sagt till regeringen att statsbidragen bör få gälla på den punkten för period 1. Men för period 2 och period 3 beträffande den här tiden vill vi att regeringen omförhandlar och kommer med en stimulans i statsbidragen, så att det går att komma till rätta med den här bristen. Det gäller ju dels att få fler platser, dels att åstadkomma en differentiering.

Den tredje principiellt viktiga förändringen från socialutskottets sida är att vi vill ha med ett riksperspektiv i planeringen. Av bl.a. socialstyrelsen har vi fått höra att landstingen, som har ansvaret för dessa saker, i sin planering utgår från länsperspektivet. Man minskar antalet platser då det i stället behövs fler platser – detta i länsperspektivet. Detta är fel. Därför menar vi att regeringen måste ta initiativ till ett riksperspektiv i planeringen, så att det går att få fram fler platser när behovet blir större och inte färre platser.

Det här är viktiga förändringar. När det gäller dessa förändringar vill jag anlägga några personliga synpunkter och göra några kommentarer. Redan under studietiden och under mitt arbete i kommuner och landsting har jag lärt mig att Sveriges socialpolitik bygger på en humanitär människosyn och på en mycket stark tro på att människor själva skall klara sina liv och problem. Men i detta har också legat att samhället, när människor av någon anledning inte längre orkar, inte klarar sig själva – det gäller ungdomar och föräldrar och då även ungdomsfostran – inte kan så att säga sitta på läktaren och ha en låt-gå-politik, utan då måste samhället gripa in. Föräldrarna uppfostrar ju sina barn och ger dem trygghet. Men framför allt ger föräldrarna sina barn en uppfattning om vad som är rätt eller fel. Barn som inte får en uppfostran med den tryggheten och med insikten om gränserna för vad som är rätt eller fel riskerar att hamna i en situation av inre oro och komma snett i samhället. Den erfarenheten gäller också tonåringarna. Om föräldrarna inte orkar fullfölja föräldrarollen när ungdomarna kommer upp i högre åldrar finns ju risken att tonåringarna hamnar snett i samhället.

Det var skakande att höra vad både de sociala myndigheterna och polisen hade att säga till oss i utskottet. Man sade: Föräldrar kommer och ber oss att

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

ta hand om barnen därför att de själva inte orkar med sina barn. Men på gatan kommer de att gå ned sig.

I dag ungdomsvåld – i morgon fängelse. En tredje utgång är kanske att ungdomarna blir helt fast i t.ex. knark – samhället har inte tillräckligt gripit in.

Jag menar att det behövs en slagkraftigare insats från samhället. På det sättet kan en humanitär människosyn förenas med medborgarnas krav på lag och ordning. Samhället far ju illa och får kritik när samhället inte sköter sig.

När jag i dag åkte till riksdagen läste jag en artikel i Svenska Dagbladet. Där fanns just en beskrivning av en ung människa som hade hamnat snett. Föräldrarna sade: Vi orkar inte med. Men ingen grep in. Jag kan föreställa mig hur negativt detta har blivit för samhället, till följd av det våld som den här unge mannen har åstadkommit. Många grannar och andra har varit irriterade. Samtidigt har den här unge mannen efter alla år av lidande kommit till insikten att hans son minsann inte skall ha det på samma sätt. Han hoppas därför på en aktiv skola och på en samhälle som griper in, så att hans son inte skall få uppleva samma saker som han själv varit med om.

Herr talman! Jag vill också peka på några andra saker som vi vill ge regeringen till känna i detta sammanhang. Socialtjänstlagen pekar ju ut kommunerna som ansvariga för vård och behandling. Landstingen har driftansvaret för ungdomshemmen. Ansvarsfördelningen är alltså klar. Det är tillämpningen ute i kommuner och landsting som brister. Här måste politikerna skärpa sitt ansvar. Det var anledningen till att socialutskottet vid sin andra interna utfrågning bad den politiska ledningen för de bada förbunden komma till utskottet. Man ville ställa frågan: Hur kommer det sig att landstingen inte tar sitt ansvar för ungdomshemmen och hur kommer det sig att den kommunala socialvården inte tar det ansvar som den har enligt lagen?

Med mycket stor tydlighet framgick det att det behövs en skärpning ute i kommunerna och landstingen. Det gäller ju att tillämpa den lagstiftning som regering och riksdag ytterst lägger fast.

Socialutskottet vill också ha en skärpning av propositionen när det gäller att åstadkomma tidiga ingripanden. Flera här har talat om behovet av att så sker. Alla är vi ju på konferens efter konferens – oavsett om vi träffar socialarbetare, politiker eller skolfolk – överens om att den kunskap som finns i skolan i och med att lärarna talar om att det går snett för någon måste föras över till socialvården. På det sättet går det att åstadkomma tidigare ingripanden. Varför kan man icke åstadkomma förbättringar på den punkten? Vi kan inte göra det här, utan det måste ske ute i kommunerna.

Problemet är inte det angiveri som några jurister hävdar skulle bli följden, utan problemet är bristen på medmänsklighet och engagemang från dem som jobbar med dessa saker. Jag har i detta avseende samma uppfattning som Daniel Tarschys.

Vidare visar utskottets utfrågningar att socialtjänsten behöver förbättrad diagnostik. Flera har varit inne på detta i dag. Man behöver alltså hjälp från psykiatrin.

Några av oss i socialutskottet har gjort ett besök hos Norrköpings kommun. Av personalen fick vi höra att man inte hade det instrument som diagnostiken är. Beträffande ungdomar på ungdomshem gäller det ju att ordent-

ligt utreda om den bakomliggande orsaken är djupa störningar i personligheten eller om den är att hänföra till ett brottsbeteende. En sådan här brist kräver en utredning. Man måste ju ha den rätta diagnostiken för att kunna vidta riktiga åtgärder.

Utskottet föreslår att ett arbete inleds som syftar till en utvärdering av insatserna på behandlingshemmen. Hur effektiva är behandlingsmetoderna på de behandlingshem som finns i dag? Socialstyrelsen har också pekat på behovet av en utvärdering av de privata hemmen. Jag har läst Aftonbladets avslöjande artikelserie om penningen och vården. I detta sammanhang krävs det en skärpning även från kommunernas sida. Hur ser vården och garantierna i fråga om kvaliteten egentligen ut på de privata hemmen? Är det verkligen så, att penningen går före människan? Här behövs det verkligen en utvärdering och konkreta fakta på bordet för att vi som politiker i riksdagen skall kunna veta vad vi får ut av pengarna och vad vi får ut i fråga om vårdkvalitet.

Låt mig till sist, herr talman, kort kommentera några reservationer.

I det här läget, när det finns en proposition som förbättrar möjligheterna till tidigare ingripanden – en proposition som de allra flesta är överens om är bra i det avseendet – och när utskottet dessutom har enat sig om att göra ett antal viktiga tillkännagivanden till regeringen om förbättringar i propositionen, har jag svårt att förstå varför moderaterna lägger fram ett förslag om att förstatliga ungdomshemmen. Jag tror inte att ett förstatligande i sig löser dessa problem. Det är precis samma verklighet som är kvar efter ett eventuellt klubbslag för en sådan åtgärd från talmannens sida här i riksdagen. Bristerna är också kvar. Man skulle enligt min mening förlora i tid på en sådan omorganisation, i stället för att nu snabbt åtgärda bristerna både i vårdinnehåll och i politisk styrning ute i kommuner och landsting.

Här återkommer jag till ansvaret ute i kommuner och landsting, som behöver förbättras. När regering och riksdag tidigare lade över ansvaret för ungdomshemmen på landstingen, gjordes det med utgångspunkt i en tro på den kommunala självstyrelsen, där besluten skulle komma närmare verkligheten och människorna. Jag har fortfarande en tro på den kommunala självstyrelsen, men jag måste säga att jag är litet besviken över att man inte har följt upp ansvaret.

Därför menar jag att Gudrun Schymans kritik är felaktig. Vi skall inte gå tillbaka och göra fler utredningar och fatta beslut i frågan i riksdagen. Regering och riksdag har med detta beslut tagit fram en alldeles utmärkt lagstiftning, men ansvaret och bristerna i den kommunala självstyrelsen skall nu följas upp av kommuner och landsting. Gudrun Schymans engagemang behövs inte längre i riksdagen, efter detta beslut, men det skulle behövas ute i landstingen och kommunerna. Gudrun Schyman kanske skulle fråga sina partivänner, jag mina och Daniel Tarschys sina. Uppvaktningar i den här frågan från oroliga föräldrar skall inte efter detta klubbslag i första hand göras i riksdagen, utan där ansvaret ligger, nämligen ute i kommuner och landsting.

Allra sist vill jag ta upp moderaternas reservation med förslag om att placera ungdomar över 15 år som är dömda till särskilda ungdomshem under kriminalvården. Om jag minns rätt – jag kan ha en tankelucka – var alla, inkl. Norrmalmspolisen, överens om att inte placera dessa ungdomar under kriminalvården, där det finns risk för att de blandas med vuxna brottslingar

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

och förs in i deras beteenden, med vad som därav följer. Då skulle dessa ungdomar helt klart hamna i utförsbacken.

Däremot är det viktigt, Ingrid Hemmingsson, att få bort bristerna i ungdomshemmen, genom att ändra bl.a. inskrivningsrutiner och andra behandlingsformer, så att ungdomarna inte i onödan straffar ut sig. Man måste dels ta hand om ungdomarna, dels se till att de får en bra vård och behandling.

Med det, herr talman, vill jag yrka avslag på reservationerna 1–15 och bifall till socialutskottets hemställan.

Anf. 12 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag tror att mitt engagemang gör sig alldeles utmärkt här, Bo Holmberg. Annars skulle det i dag inte finnas någon som sade att den ökade repression som den föreslagna lagtexten innebär, dvs. tidigare tvångsengripanden, strider mot just den humana människosyn som Bo Holmberg här i talarstolen gjorde sig till tolk för. Det är en kantring över till samhällets – vilka det nu är – krav på lag och ordning, så länge den här skärpningen av lagen inte följs av en satsning på förebyggande arbete. Det som Bo Holmberg och andra kallar för "tidiga ingripanden" låter för mig som just tvångsengripanden. Vi måste rensa litet i vokabulären.

Tidiga ingripanden vad gäller förebyggande arbete är någonting helt annat: det är just samarbetet mellan barnomsorgen, skolan, socialtjänsten och ungdomspsykiatrien. Det vill vi alla ha. Jag har också ställt mig bakom det tillkännagivande som ett enigt utskott har gjort om ökade satsningar på just dessa delar, men jag vill inte gå med på en skärpning av en tvångslag. Det har inte sin plats i dagens samhälle, och det strider mot en human människosyn. Där är vi tydligen inte överens.

Jag tror på det kommunala självstyret, Bo Holmberg, men jag kan inte se hur det skall kunna användas på ett bra sätt i dessa frågor, när staten samtidigt för en politik som innebär att möjligheterna att driva en offensiv kommunal socialvård med starka förebyggande inslag utarmas. Vi kan vara överens om att de möjligheterna i kommunerna i dag är betydligt mer beskurna än de var framför allt under 70-talet. Under hela 80-talet har det skett en indragning av statsbidrag och en försämring av kommunernas möjligheter till egen beskattning, vilket har resulterat i att just de sociala delarna inom kommunerna har fått stryka på foten. Det finns i dag socialsekreterare på kommunala socialbyråer som till övervägande delen tvingas arbeta med ekonomiska ärenden, trots att mängden av barn- och ungdomsärenden har ökat – man har inte resurser. Jag sade i mitt förra inlägg att det inte är mycket bevänt med effektiviteten om man skall sitta i två dagar för att ragga upp en plats till en ung människa som har omhändertagits.

Det handlar inte om att kommunerna och de som arbetar med dessa frågor inte tar sitt ansvar, utan om att vi måste ge dem möjligheter att göra det. Det är regeringens ansvar att se till att detta kan fungera i praktiken, men det gör inte regeringen i dag – den gör precis tvärtom. Då är det litet opassande att säga att vi måste tro på det kommunala självstyret och kommunernas ansvar, när de inte får möjligheter och resurser.

Anf. 13 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att ta upp huvudmannaskapet och differentieringen, och jag vänder mig först och främst till Bo Holmberg. Detta handlar om ungdomar under 21 år som är dömda till vård inom socialtjänsten enligt LVU, och vi har då sagt att vissa av hemmen bör stå under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannaskap. Jag vill än en gång påpeka att det gäller dem som är dömda för våldsbrott och grova brott.

Jag har också fastnat för detta med human människosyn, förenad med lag och ordning, och det rimmar mycket bra med ett sådant här uttalande.

Det är fullständigt felaktigt, som Bo Holmberg säger, att ungdomarna skulle utvecklas till brottslingar, eftersom de skulle blandas med vuxna brottslingar. Det är inte tal om det, utan det är tal om de särskilda ungdomshemmen och behovet av denna typ av differentiering.

Vid utfrågningen sade Norrmalmspolisen just att man inte kunde tänka sig att dessa ungdomar skulle sättas i fängelse. Men här är det fråga om särskilda ungdomshem, som får en speciell funktion och där särskilda vårdinsatser, kvalificerad vård och även ganska stora resurser måste sättas in. Annars kommer dessa ungdomar att hamna i fängelse senare i livet.

Det här tycker jag verkligen är humanitet. Det handlar om ungdomar som vill ha hjälp, om ungdomar som aldrig någon har satt stopp för tidigare. Därför tar vi också med frågan om inläsningen. I det fallet fick vi stöd i Norrmalmspolisens reaktion vid utfrågningen. Han påpekade flera gånger att en inläsning är alldeles nödvändig. Därför har vi också sagt att tiden två månader inte räcker, utan en individuell prövning måste göras av hur lång tid inläsningen skall omfatta. Det tar tid innan en ung människa som har haft ett destruktivt beteende under mycket lång tid över huvud taget blir motiverad för vårdinsatser. Detta är vad den här frågan handlar om. Denna differentiering är helt nödvändig.

Det återstår så litet av min taletid, så jag får ta upp frågan om huvudmannaskapet sedan. Jag vill nu bara påpeka att det som Bo Holmberg räknade upp, inkl. riksperspektivet, kräver ett annat huvudmannaskap än den fördelning som i dag råder mellan kommuner och landsting. Man kommer inte att klara den här bristen och få det rikstäckande perspektivet och differentieringen.

Anf. 14 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Bo Holmberg valde att bara kommentera några av reservationerna, de som hårdast vände sig mot utskottets hemställan. Det kan jag i och för sig förstå. Men jag är litet besviken över att han inte ägnade några ord åt reservation nr 5, som gäller invandrarungdomarnas situation. Om Bo Holmberg blir litet aktiv i denna fråga här, kan det i någon mån kompensera den passivitet som utskottet har visat i det här ärendet.

I utskottet säger man nämligen att man är ense med motionärerna om att invandrarungdomarna har speciella problem och att det ställer särskilda krav på utformningen av vården. Vidare säger man att utskottet i likhet med föredragande statsråd vill "understryka att det ankommer på varje myndighet att tillhandahålla behövlig information till olika invandrargrupper rörande de frågor som hör till myndighetens verksamhetsområde".

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Vård i vissa
fall av barn
och ungdomar*

I och med detta konstaterar man att motionärernas önskemål är tillgodosedda. Men det är inte alls någonting som är tillgodosett med det här konstanterandet. Problemen kvarstår i lika hög grad som innan utskottet behandlade frågan. Ute i kommunerna, framför allt inom socialtjänsten, sliter man med de här frågorna. Man känner sig tämligen utlämnad och får inte något som helst stöd från centralt håll. Vi menar från centerns sida att det hade varit väl motiverat med ett uttalande från riksdagen i den här frågan, där man tog på sig ansvaret för att göra en översyn av vad som behöver göras för att tillrättalägga de brister som finns i den verksamhet som riktas mot invandrarungdomarna.

Anf. 15 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill till Gudrun Schyman säga att vi redan med nuvarande lagstiftning har en brist på tillämpning ute i våra kommuner och landsting. Jag kan därför inte förstå varför Gudrun Schyman riktar in hela sin argumentering på de skärpningar som görs, när grundproblemet är att vi har dålig tillämpning redan av dagens lagstiftning. Det var det jag försökte säga med mitt inlägg, att det behövs bättre tillämpning ute i våra kommuner och landsting.

Jag menar att Gudrun Schyman har en felaktig föreställning om de kommunala resurserna. Det har inte varit någon neddragning i volym eller konsumtion, varken i kommuner eller landsting. Det har tvärtom varit en ökning både i volym och i konsumtion. Jag menar att frågan om bristerna i tillämpningen av lagen om § 12-hemmen, ungdomshemmen, inte kan sägas vara en fråga om resurser. Det handlar också om styrning och behandlingsinnehåll, plus resurser. Ytterligare resurser av det slaget lägger regeringen till.

Får jag också säga till Gudrun Schyman, apropå tillämpningen och bristerna, att vi alla efter utfrågningen i utskottet var på det klara med att det behövs en skärpning ute i kommuner och landsting, både från politikerna och från ledningarna, för att detta skall fungera. Jag tycker att det är följdriktigt att också säga det här i kammaren, så att våra kommunal- och landstingspolitiker får en signal om att vi vill ha en skärpning från både politiker och ledning, så att lagen tillämpas på rätt sätt.

Vi vill gärna ha kvar Gudrun Schymans engagemang här i riksdagen. Det tycker vi om både i utskottet och i kammaren. Men jag tror att engagemanget i den här frågan till allra största delen skulle kunna kanaliseras till kommuner och landsting. Det skulle passa alldeles utmärkt där.

Till Ingrid Hemmingsson vill jag säga att utskottets majoritet inte tror att ungdomshem under kriminalvården är rätt väg. I stället vill vi förbättra de nya ungdomshemmens funktion, inte bara genom namnbytet, utan också genom att ge dem ett bättre innehåll i verksamheten.

Anf. 16 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag får börja med att tacka så mycket för berömmet och för att Bo Holmberg tycker att det är bra att jag finns här. Det känns mycket tryggt att veta.

Vi har i alla fall litet olika syn på hur det fungerar ute på fältet och varför. Vad beror den dåliga tillämpningen av lagen egentligen på? Den beror inte

på att lagen inte är tillräckligt bra som den är, utan den beror på att man inte har resurser att göra det som man borde göra före och det som man borde göra efter. Vi vet att en mängd ungdomar har omhändertagits enligt gällande lagstiftning, men de kan inte få någon behandling. Det är det som till stor del har varit bristen. Vi vet att det förebyggande arbete som vi alla vill skall finnas, så att man skall slippa använda lagen över huvud taget, är det område där det brister. Om det vittnade också de utfrågningar som vi har haft två gånger. Det är där de stora bristerna är. Det gäller utformningen av den behandling som ändå finns, det gäller personalproblem, kompetensproblem, svårigheter att få rikstäckning och alla de saker som vi är ense om.

Jag menar att den här lagändringen inte löser de problemen. För att lösa de problem som vi är ense om faktiskt existerar behövs det också, som Bo Holmberg säger, pengar. Jag menar att det inte är tillräckligt med de pengar som finns i dag, med tanke på den situation som råder ute i kommunerna. Tittar vi på hur det ser ut på de olika socialbyråerna, märker vi att de faktiskt inte har tid att arbeta tillräckligt mycket med de här frågorna. De har inte tid att bygga upp det nödvändiga samarbetet. Framför allt har de inte tid att arbeta med det förebyggande samarbete som alla är eniga om är så nödvändigt. Man behöver sätta in åtgärder, samtal, stöd på olika sätt för barn, ungdomar och familjer på ett tidigt stadium. Man hinner inte med det i dag. Man sitter överlupen med ekonomiska ärenden, och man jagar platser vilkas kvalitet man inte ens känner till. Man tvingas in i situationen att teckna platser för dyra pengar, fast man inte vet om man får något för pengarna. Dessa problem löses inte på något sätt med den här lagen.

Jag kan inte se vad det är i dagens läge som motiverar en ökad repressiv hållning gentemot barn och ungdomar. Var finns underlaget i verkligheten för ett sådant hållningssätt i dag? På vilket sätt befrämjar det den humana människosyn som jag tror att vi är överens om att vi omfattar? Jag ser inte den verklighet som kräver en skärpt lagstiftning i dag.

Anf. 17 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Bo Holmberg säger att han inte kan gå med på vårt förslag till koppling mellan kriminalvårdsstyrelsen och vissa av de särskilda ungdomshemmen. Han vill i stället arbeta för ett bättre innehåll i själva vårderna på ungdomshemmen. Det är precis dit vi syftar.

Men jag tycker inte att vi kan blunda för verkligheten. Verkligheten är sådan att vi har ett fåtal ungdomar som har en mycket lång brottskarriär bakom sig, som är dömda av domstol och som kanske har fått ett oändligt antal åtal eftergifter. Det är med anledning av de fallen vi tycker att kriminalvårdsstyrelsen bör handha de särskilda ungdomshemmen. Det kanske inte behövs särskilt många. Det kan jag inte säga här. Men vi behöver helt enkelt en reaktion mot brott.

Detta är också precis det svar som föräldrar vill ha. De ber om hjälp för att få sina ungdomar på rätt köl. Det behövs – det kan alla vittna om – en längre tid av inlåsning med mycket kvalificerad vård och behandling. Det handlar här om en liten grupp ungdomar, som ingen har satt stopp för och vars destruktiva beteende det tar lång tid att vända. Om så inte sker riskerar

de dock att hamna i fängelse, och det vill vi undvika. Denna vår inställning grundar sig på en verkligt human människosyn.

Så åter till huvudmannaskapet. I betänkandet redovisas olika krav på särskilda ungdomshem. Det ställs krav på en stark differentiering av hemmen, på mindre hem osv., dvs. på hem av många olika kategorier. Man talar om att socialstyrelsen måste få ett större inflytande och om hur viktigt det är med riksperspektivet.

Jag tror inte att kommuner och landsting klarar dessa krav. Kom ihåg att det här gäller ett fåtal ungdomar. På grund av att det gäller några få, som befinner sig i en mycket besvärlig situation, tror jag att staten genom socialstyrelsen måste få det övergripande ansvaret. Vi får se hur det har blivit när vi återigen diskuterar dessa frågor om några år. Vi har kanske då kommit fram till att kommuner och landsting inte klarar heller denna uppgift. Vid den utfrågning som vi har åhört verkade det som om en del företrädare för kommunerna inte hade så stora förhoppningar. Jag tror inte att det differentierade statsbidraget löser problemen på det här området. Vi måste här ha ett statligt huvudmannaskap.

Anf. 18 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Mitt anförande avser den del av LVU som gäller skydd för barn mot olämplig miljö. Det är en fråga som tidigare inte har berörts så mycket i debatten. Beträffande sättet att arbeta med ungdomar har jag tidigare under åren flera gånger deklarerat min övertygelse om att detta måste bygga på respekt och förtroende och att tvångsingripanden behöver ske bara i akuta situationer.

Grunderna för samhällets skyddslag för barn har varit likartade genom åren, och stor politisk enighet har rått, även om debatten utanför den här församlingen har varit ganska häftig. Låt mig i detta sammanhang påminna Gudrun Schyman om att det när vi juni 1980 antog nu gällande LVU, på grundval av förslag i socialtjänstpropositionen, bara var vpk som röstade emot. Det skedde dock från en annan utgångspunkt. Man hade tagit fasta på en opinion utanför detta hus mot att det ingreps för litet och för en skärpning av lagreglerna. Detta kan visserligen anses vara historia, men det förtjänar ändå att påpekas att vi i stort sett har varit eniga men att vpk har gått emot både då och nu, men från olika utgångspunkter.

I propositionen föreslås en del justeringar i och kompletteringar av gällande lagstiftning, och jag tycker att det är bra att man på flera ställen i förslaget poängterar barnens rätt till kontinuitet och stabilitet i sina relationer.

Jag har i ett par motioner varit kritisk mot förslaget på fyra punkter. Jag tycker inte att flyttningsförbudet skall omprövas var tredje månad, och jag tycker att personkretsen med anmälnings- och uppgiftsskyldigheten är för snäv. Trots risken för att bli anklagad för att uppmuntra angiveri anser jag att uppgifts- och anmälningskyldigheten bör utvidgas till att avse också privata och kooperativa verksamheter som berör barn och ungdomar. Jag har vidare varit kritisk mot att reglerna om vittnesplikt inte korresponderar med reglerna om uppgiftsskyldighet samt mot att man inte har löst frågan om barns talerätt.

Beträffande den första punkten har utskottet understrukt att det inte

handlar om någon formell prövning, och detta är bra. Beträffande de två följande punkterna gör utskottet tillkännagivanden, och också det är mycket bra.

När jag sedan kommer till frågan om barns talerätt kan jag tyvärr inte vara lika tillfredsställd. Enligt vad jag har kunnat utröna har denna fråga varit föremål för kontinuerlig utredning sedan 1977. Bra förslag till lösning har nu framlagts av utredningen om barnens rätt, i januari 1987, och det rätta tillfället att ta upp frågan om talerätt i sociala mål hade varit just i samband med denna proposition, som ju i övrigt siktar till att stärka barnens rätt.

Min första motion om detta skrev jag i samband med socialtjänstpropositionen hösten 1979. I denna angavs att det fanns problem på detta område, men att tiden inte var mogen för något förslag till lösning. Jag accepterade då att vänta på en lösning, sedan jag hade förvässat mig om att detta verkligen var en uppgift för utredningen om barnens rätt.

Socialutskottet delade våren 1980 min uppfattning att gällande regler var otillfredsställande och uttalade att det på sikt måste övervägas att införa en ordning som ger barnet en starkare ställning i mål enligt LVU. Detta behövde dock utredas närmare, tyckte utskottet, och det förutsatte att utredningen skulle behandla dessa frågor skyndsamt.

Nu har det gått tio år! Min kritik gäller i första hand att lösningen saknas i den nu aktuella propositionen. Men också utskottet, som utan att blinka accepterar att vänta ytterligare, får i dag ta åt sig. Visst, det finns en liten förstärkning, nämligen att offentligt biträde kan förordnas även i ärenden om flyttningsförbud, men vad hjälper detta, när det offentliga biträdet inte har rätt att agera!

Risken är nu stor att man ytterligare skjuter en lösning av frågan framför sig med hänvisning till förändrade regler i vårdnads mål samt till ändringar i handläggningsordningen. Enligt min uppfattning måste det här lösas nu, utan krumbukter. Kan någon här i kammaren utlova en snabb hantering?

Anf. 19 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att utlova en sådan snabb hantering som Lena Öhrsvik begärde. Det kan jag inte göra, åtminstone inte ensam såsom majoritetsförhållandena ser ut. Jag tänkte bara snabbt kommentera vpk:s historia vad gäller behandlingen av LVU. Jag har inte hunnit eller ens haft en tanke på att gå tillbaka till de historiska källorna för att se vad vi sade 1980. Om det var så som Lena Öhrsvik säger – och det är troligt, för hon verkar mycket påläst och engagerad i frågan –, kan jag väl bara gratulera oss inom vpk till att vi har utvecklats i vår humana samhällssyn och i dag intar den ståndpunkt som vi har.

Anf. 20 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag har i den här debatten hört Gudrun Schyman ideligen förklara att det här är fråga om en repressiv lag, som skärper tvånget. Jag delar inte den uppfattningen. Jag skulle vilja ställa några frågor till Gudrun Schyman:

Om en femåring slås gul och blå, är det då fel att man från samhällets sida

försöker ingripa? Är det bättre att man ingriper tidigare eller att man ingriper senare?

Om en tioåring missbrukas sexuellt i hemmet, är det då repression att man försöker ingripa från samhällets sida? Är det i så fall bättre att man ingriper tidigare eller att man ingriper senare?

Om en 15-åring håller på att fastna i narkotikamissbruk, är det repression att man ingriper från samhällets sida? Är det i så fall bättre att man ingriper tidigare eller att man ingriper senare?

Jag skulle vilja ställa en fråga till: Vad exakt är det i detta lagförslag som innebär ett skärpt tvång? Såvitt jag har kunnat se är det *en* förändring som Gudrun Schyman hänger upp hela sin retorik på, och det är att man i den paragraf som handlar om förutsättningarna för att bereda vård övergår från begreppet "fara" till begreppet "påtaglig risk för skada". Det är hela den förändring som har lett till de här tiraderna från Gudrun Schyman om ökad repression och skärpt tvång. Jag vill fråga Gudrun Schyman: Är det något annat i lagen som har föranlett de eruptioner av känslor som vi har mötts av här i kammaren i dag?

Anf. 21 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Det är tydligen provocerande när man uttrycker sig känslfullt. Jag kan inte låta bli att göra det. Ett skäl till detta är naturligtvis att jag är socialarbetare. Jag har arbetat på kommunal socialbyrå i nästan 20 år. Under de fem sista åren innan jag kom till riksdagen arbetade jag just med ärenden som handlar om barn som far illa. Det kan gälla sexuellt utnyttjande, psykisk misshandel och liknande. Det berör mig mycket. Jag har stor erfarenhet av hur det ser ut på fältet och vad det är som fattas.

Jag var chef för individ- och behandlingsavdelningen i Värmdö kommun innan jag började i riksdagen. Där hade jag god överblick också över svårigheterna att prioritera mellan ärendena. Jag såg mycket tydligt vilka ärenden som man inte hann med, vilka ärenden som hamnade i byrålådan fast det inte alls var meningen, vilka felprioriteringar man var tvungen att göra ute på en socialbyrå. Detta har upprört mig länge, och det upprör mig fortfarande.

Denna skärpning av lagstiftningen är ett exempel på ett repressivt tänkande som fanns i den gamla barnavårdslagen och som senare togs bort. Jag menar faktiskt att det är en skärpning. Det som Daniel Tarschys själv tar upp innebär en skärpning, ävenså det stegvisa sättet att skruva åt tummarna genom att säga: "Gör ni inte så blir det ännu värre", osv. Jag kan inte se att det finns något motiv för detta i dagens verklighet. Jag kan dock se att det finns motiv för att vidta en hel mängd andra åtgärder för att vi skall kunna ta bra hand om barn och ungdomar. Jag har tjatat om detta i alla mina inlägg, dvs. förebyggande arbete.

Vi är överens om, tror jag – det gäller både utskottet och dem som vi har frågat – att man på ett mycket tidigt stadium kan se vilka ungar som är i riskzonen och vad det är som behöver göras. Ja, inte är det tvångsingripanden i det läget utan stöd av olika slag till både barn och föräldrar. Den radda av förhållanden som Daniel Tarschys räknade upp är naturligtvis den typ av missförhållanden som går att åtgärda med nuvarande lagstiftning. Det råder inget tvivel om det. Jag har arbetat med samtliga typer av ärenden som Da-

niel Tarschys har räknat upp här. Mitt problem har inte varit att tillämpa lagstiftningen. Mitt problem har varit att jag har kommit in alldeles för sent. Jag har inte haft tillräckligt med tid att arbeta med den utredning som har gjorts, och det har inte funnits något bra att erbjuda för vare sig barn eller föräldrar i denna situation. Där är problemet. Men vi åtgärdar detta inte nu. Vi har i stället gjort ett tillkännagivande till regeringen om en skärpning på alla dessa områden. Om den skärpningen och uppräckningen kommer till stånd, Daniel Tarschys, behöver vi inte en skärpning av lagstiftningen. Jag är övertygad om det.

Anf. 22 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Det är synd att jag skulle behöva avbryta detta intressanta meningsutbyte.

Jag hade hoppats att Daniel Tarschys i sitt anförande skulle utlova en snabb hantering av frågan om barns talerätt. Han är ju ändå utskottets ordförande.

Den här frågan har som jag sade utretts sedan 1977. Jag väckte ingen motion under den allmänna motionstiden i år eftersom det redan låg en motion för behandling. Den är nu avslagen. Kan jag få utskottets löfte om att utskottet nästa gång jag väcker en motion om frågan, om den då inte redan är löst genom ett regeringsförslag, omedelbart fattar beslut i ärendet?

Anf. 23 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag kan inte ge något svar på den fråga som Lena Öhrsvik ställde.

Till Gudrun Schyman vill jag säga följande. Vi är överens i utskottet om att det finns stora brister i resurserna, tid, kraft, platser och vårdmöjligheter för barn och unga som har starkt behov av samhällets insatser. På den punkten gör utskottet till regeringen ett viktigt tillkännagivande, som vi räknar med skall följas av handling från regeringens sida snabbt och resolut.

Nu har det också blivit en debatt om lagens utformning. Det är den som Gudrun Schyman med stor kraft har angripit i dag. Jag ställde frågan: Vad är det som får Gudrun Schyman att säga att lagen blir mer repressiv? Det har då visat sig att det är en enda förändring i en paragraf som innebär att begreppet "fara" som grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "påtaglig risk för skada". Det behövs faktiskt ett mikroskop för att hitta en skillnad mellan dessa begrepp. Visserligen hävdas i propositionen att det utgör en förändring som innebär att man kan ingripa tidigare, men skillnaden är ytterst begränsad. Jag tror att man måste ha hjälp med uttolkningen av propositionen för att ens hitta denna lilla skillnad.

Hela den retorik som Gudrun Schyman utvecklar här om ökat tvång och ökad repression vilar på svag och bräcklig grund. Det lät i Gudrun Schymans senaste anförande som om vi var överens om att det är bra med tidiga ingripanden. Man skall inte skjuta upp åtgärder, när de kan vidtas tidigare i stället för senare. Då är det väl orimligt att basera ett angrepp på majoriteten i utskottet på denna enda förändring i lagen.

Gudrun Schyman var även inne på frågan om det s.k. mellantvånget. Det förändras inte i denna lag. På den punkten är den nya LVU precis likadant

utformad som den gamla. Gudrun Schyman är sedan gammalt fientligt inställd till denna princip. Vad innebär då mellantvånget? Det innebär att socialnämnden, när det är fara för att någon skall fastna i ett olämpligt beteende, har möjligheter att föreskriva att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Vad är det för strunt att man inte skulle kunna vidta sådana åtgärder? Är det repression, är det antihumant tvång? Jag tycker att det är fullkomligt rimliga åtgärder, som är utomordentligt värdefulla för att just förhindra att allvarigare problem uppstår. Vpk:s språkbruk är att kalla detta för en tumskruv. Jag tycker att det är avsevärt rimligare att kalla detta för förebyggande åtgärder, som kan sättas in för att förhindra att allvarigare problem uppstår på ett senare stadium. Måste vi inte alla samla oss för att se till att just de tidiga och förebyggande insatserna får mer resurser, så att vi slipper ta till de tvångsåtgärder som kan komma till stånd på ett senare stadium?

Jag håller helt med Rosa Östh – jag tror att det var hon som sade det – om att detta är en lag som vi antar men som vi hoppas skall behöva tillämpas så litet som möjligt.

Anf. 24 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag tvingas naturligtvis att senare i dag åse att denna lag antas. Jag är överens med Daniel Tarschys om att ha en förhoppning om att den skall tillämpas så litet som möjligt.

Jag har fortfarande inte fått något svar på hur den verklighet ser ut som motiverar denna lagändring, som för mig, och som det står i propositionen, innebär en skärpning så till vida att man kan göra tidigare ingripanden. Då handlar det om tidigare tvångsingripanden.

Det är alldeles riktigt när Daniel Tarschys säger att jag sedan gammalt är emot tvångsingripanden. Det är jag, och vpk är det. Vi tycker att de strider emot den humana människosynen. Vi är medvetna om att de behövs, men så sent som möjligt. I dagens verklighet, i den situation som råder ute i kommuner och landsting i dag, behövs i första hand inte tidigare tvångsingripanden utan förebyggande arbete och tidiga reaktioner. Men man behöver inte tidiga tvångsingripanden. Det är inte där det brister. I dag brister det i det förebyggande arbetet, i det tidiga samarbetet mellan skola, daghem och polis. Vi har talat om detta tidigare, så jag behöver inte stå här och tjata mera. Det brister hos personalen, det brister i kompetens, i utbildning, i möjligheter att utvecklas. Lönerna är låga, och personalomsättningen är stor. Alla de saker som vi har gått igenom i dag och som vi är överens om i utskottet utgör de verkliga bristerna. Där vill vi i vpk att det skall vidtas åtgärder. När dessa problem är åtgärdade behövs det inte en skärpt lagstiftning. Jag tycker att detta är mycket enkelt.

Anf. 25 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi skall inte förlänga den här debatten, men låt mig säga ytterligare en sak. Den blåslagna 5-åringen, den 10-åriga sexuellt utnyttjade flickan och 15-åringen, som riskerar att fastna i narkotikamissbruk, måste förstas hjälpas så tidigt som möjligt och inte så sent som möjligt.

Anf. 26 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Om detta, herr talman, är vi helt överens. Hur vi skall bära oss åt för att åstadkomma detta är vi däremot inte överens om.

Prot. 1989/90:72

21 februari 1990

Nordiskt samarbete

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 8 §.)

6 § Nordiskt samarbete

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU9 Nordiskt samarbete (redog. 1989/90:4).

Anf. 27 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Utvecklingen i vår egen världsdel, Europa, går med svindlande hastighet. För bara ett år sedan satt president Havel i fängelse och väntade på rättgång. För bara ett par månader sedan var Ceausescu fortfarande vid makten. Den 9 november i fjol öppnades Berlinmuren. Nu rivs den.

Om 1989 går till historien som de folkliga revolternas år, så blir 1990 valens. På lördag går Litauen till val och sedan följer val i land efter land i Central- och Östeuropa.

Ett nytt Europa håller på att växa fram, ett Europa där också Sverige och Norden måste finna sin roll och ta sitt ansvar. Ett särskilt ansvar har vi naturligtvis för att stödja den fredliga frigörelsen och omvandningen i våra nära grannländer, i länderna kring Östersjön.

I augusti 1989 föreslog min partiordförande Carl Bildt i brev till presidenten i Nordiska rådet, Karin Söder, att man till extrasessionen i Mariehamn och till sessionen i Reykjavik skulle inbjuda representanter för folkfronterna i de tre baltiska republikerna som gäster. Detta förslag avvisades tyvärr av presidiet.

I oktober höll sedan Gorbatsjov ett tal i Helsingfors. Därefter har följt diverse diskussioner och turer. Som situationen nu tycks vara, har Nordiska rådets presidium beslutat att en delegation skall företa en resa till Moskva och där träffa parlamentariker från Högsta Sovjet och kanske också Baltikum. Om det senare råder osäkerhet.

Jag tycker, herr talman, att Nordiska rådet har trasslat till det ordentligt för sig. Det hade varit rakt och enkelt att anamma Carl Bildts förslag att inbjuda företrädare för de baltiska folkfronterna som gäster till en session med Nordiska rådet. Det finns ingenting i Nordiska rådets statuter som förhindrar en sådan inbjudan. Och det är inte för sent än.

Efter valen i de baltiska republikerna är det naturligt att bjuda in representanter för de folkvalda parlamenten.

Nu har man, menar jag, alldeles i onödan hamnat i ett komplicerat läggspel, som ger uttryck för bristande handlingskraft och bristande stöd till de baltiska folken.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 5, som är fogad till utrikesutskottets betänkande 9.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kam-marens förhandlingar.

Anf. 28 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Ett fungerande samarbete över landsgränser är angeläget för handeln, för miljön, för näringslivet och för inte minst gränsbor, för att nu nämna några områden. Det är också viktigt att ett sådant samarbete inom Norden sker både med uthållighet och med kraft.

Jag har några gånger i Nordiska rådet och även i Nordisk press tagit upp till behandling frågor som rör detta och anført att grundläggande element för det nordiska samarbetet och den nordiska samhörigheten är ett nordiskt medborgarskap, nordbors rättigheter.

Vid 1980-talets början koncentrerades intresset inom Nordiska minister-rådet i hög grad på den vikande nordiska samhandeln och andra ekonomiska frågor. Den enskilde individens svårigheter vid flyttning eller resa lämnades i stort sett därhän.

Som en reaktion mot denna alltför ensidiga ekonomiska inriktning av det nordiska samarbetet fördes inom Nordiska rådet våren 1982 fram idén om ett nordiskt medborgarskap. Begreppet nordiskt medborgarskap avsåg de hinder av olika slag som flyttande nordbor möter före flyttningen, under själva resan, vid ankomsten till grannlandet och vid återflyttningen. I strikt juridisk mening syftade inte begreppet nordiskt medborgarskap vare sig till bildandet av en nordisk förbundsstat eller till att vi skulle få ett pass som det stod "nordbo" på. Det var helt enkelt fråga om att tillerkänna de nordbor som bor i ett annat land i Norden än i hemlandet samma rättigheter som inflyttningslandets egna medborgare.

Dessa tankar var i och för sig inte nya. Den store danske samarbetsentu-siasten, Hans Hedtoft, hade redan vid rådets session i Stockholm år 1955 varit inne på liknande tankegångar. Under 1950-talet kunde också inhöstas flera stora framgångar. Nämnas kan överenskommelsen om gemensam nor-disk arbetsmarknad 1954, konventionen om social trygghet 1955 och etable-landet av Norden som en territoriell passunion 1957.

Långt mer än 1 miljon flyttningar har sedan år 1954 ägt rum de nordiska länderna emellan. I dag bor nära 250 000 nordbor i ett annat nordiskt land utan att ha förvärvat medborgarskap i inflyttningslandet. Det är alltså en stor grupp människor som grundtankarna bakom det nordiska medborgarskapet gäller.

Efter flera års betänketid och till synes stor vanda tillsatte så Nordiska mi-nisterrådet en utredning, som senare avlämnade ett betänkande om nord-bors rättigheter. Denna publikation var utomordentligt detaljrik och beskrev hinder – små som stora – som möter nordbor vid flyttning mellan länderna. Men den vanlige flyttarens problem hade helt kommit i skymundan.

Vad rådet hade bett om var en rättighetsförteckning – ett slags Codex Nordicus – men man fick i stället en hinderskatalog. Därutöver har också utarbetats informationsmaterial i form av broschyrer.

Det finns förvisso många hinder i det nordiska umgänget. Ibland är de så enkla och banala att man blir överraskad över att de existerar. Men ibland blir man också förargad. Jag har av och till nämnt några praktiska problem

som jag har aktualiserat i Nordiska rådet och/eller här i riksdagen och som pockar på en snabb lösning.

Dit hör att flygpriserna inom Norden bör följa det faktiska avståndet och inte påverkas av att en nationsgräns passeras. För närvarande är det mer än en och en halv gång så dyrt att flyga samma sträcka mellan två nordiska länder som det är att flyga inom ett och samma land. SAS sommarrabatter visar hur felaktigt uppbyggda de internordiska flygtaxorna är.

Andra exempel på problem är följande: En förälder som bor i ett nordiskt land och arbetar i ett annat bör inte försättas i strykplats när det gäller föräldrampen. En tjänstebil bör utan vidare omgång kunna få köras på ömse sidor om den svensk-norska gränsen. Importkvoter för t.ex. stråfoder omöjliggör tidvis gränshandeln mellan Sverige och Norge. Fritidsfastighet bör kunna innehas av en nordbo utan att denne drabbas av skatterepressalier.

Dessa fem vardagsnära problem, som bara är några av många, visar att det återstår mycket av banala hinder för medborgarna i Norden. Det är dags att de högtidliga – och positiva – deklarationerna om att underlätta nordbors villkor omsätts i konkret handling. Det är också viktigt att de rättigheter och möjligheter som redan finns kan presenteras enkelt och lättillgängligt.

Till min glädje visar det sig att vid det förestående mötet i Reykjavik nästa vecka finns det ett medlemsförslag som syftar till att Nordiska ministerrådet bör utarbeta ett handlingsprogram om "Nordbors rättigheter". Med ett strukturerat handlingsprogram skulle det fortsatta arbetet med nordbors rättigheter få en tydligare politisk profil.

Under många år har den här frågan aktualiserats i riksdagen. Under sin tid här motionerade t.ex. förre vice talman Karl Erik Eriksson vid upprepade tillfällen angående en nordisk ombudsman. Han gav redan i en motion för fem år sedan exempel på vad en nordisk ombudsman skulle kunna ha för uppgifter: information om allemansrätten och om regler av olika slag som rör bilförsäkring och trafiklagstiftning, information och hjälp med bidragsbestämmelser, pensioner, avdragsbestämmelser, osv. osv.

Utskottet har avstyrkt de motioner som väckts under flera år, men som jag antytt har Nordiska rådet nu tagit upp frågan. Den motion rörande en nordisk ombudsman som behandlas i dagens betänkande får som svar just hänvisning till att Nordiska rådets presidium, i nära samarbete med ministerrådet, skall utreda frågan. Eventuellt förslag i saken skall behandlas vid Nordiska rådets ordinarie session nästa år. Det är glädjande att kunna konstatera att frågan om en nordisk ombudsman går mot sin lösning.

I dagarna har ministerrådet presenterat en ny rapport om nordbors rättigheter, en uppföljning av den förra. Det är ett i och för sig bra men avgränsat material, som kan vara till praktisk nytta vid flyttning mellan de nordiska länderna. Rapporten innehåller också på de olika delområdena uppgifter om gällande ordning inom E.G.

Det ligger nära till hands att uppfatta situationen som om man nu kör in på något slags "Europaspår" och att EG-intresset tar överhanden över det nordiska i detta sammanhang. Min förhoppning är att det ena inte får sättas mot det andra. Det är synpunkter som jag och Bengt Harding Olson pekat på i en motion till årets riksdag, väckt under den allmänna motionstiden.

Vad som fortfarande saknas är en politisk viljeyttring, ett politiskt ställ-

ningstagande till frågan om nordbors rättigheter. Det är min förhoppning att ministerrådet kommer att ställa sig positivt till den rekommendation som rådet med all säkerhet kommer att anta i Reykjavik om ett handlingsprogram rörande nordbors rättigheter. Ett sådant handlingsprogram skulle också kunna utgöra ett led i markeringen av "den nordiska modellen" inför kontakterna med EG.

I en motion, U2, föreslår Erling Bager och Lars Leijonborg att Sverige i kontakt med övriga medlemsländer i Nordiska rådet bör verka för att folkfronterna i de baltiska unionsrepublikerna Estland, Lettland och Litauen inbjuds via speciell kallelse inför Nordiska rådets möten. Utskottet har avstyrkt den motionen, och i reservation 5 sägs att förslagen i motionen ändå kan anses ligga väl i linje med Nordiska rådets önskan att få utöka kontakterna med nära grannländer som inte är medlemmar i rådet och att Sverige i Nordiska rådet bör verka för att folkfronterna i de baltiska republikerna får nära och aktiva kontakter, t.ex. vara med vid sessionerna inom Nordiska rådet.

Oavsett formerna, herr talman, bör man ändå överväga att nå fram till en nära och aktiv samverkan. Jag tror att det är viktigt. Jag tror dessutom att medborgarna också i vårt land menar att det är riktigt med en sådan färdriktning.

Jag vill här i riksdagen särskilt understryka betydelsen av att uttalanden, rekommendationer och beslut på nordiskt plan – ja, även på internationellt plan – inte stannar kvar där, så att säga blir hängande i luften, utan att de följs upp nationellt och får den uppbackning på hemmaplan som är nödvändig. Här har vi av och till försummat mycket. Vi har inte gått från den högtidliga deklarationen till den aktiva handlingen. Här har, menar jag, herr talman, både riksdag och regering ett tungt och stort ansvar.

Anf. 29 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Det är både viktigt och riktigt att vi en dag när vi egentligen skulle ha haft en utrikespolitisk debatt diskuterar det nordiska samarbetet. Nu är det ju ingen utrikespolitisk debatt, men därmed har det nordiska samarbetet så att säga fått en egen höjdpunkt. Det visar också talarlistan, som i dag är ovanligt lång i förhållande till tidigare debatters.

Det nordiska samarbetet är också en form av internationellt samarbete. Norden består ju av fem suveräna stater, som med bevarad självbestämmanderätt under åtskilliga decennier har kommit allt närmare varandra. Utan överstatliga direktiv har länderna harmoniserat sin lagstiftning och sitt samhällsbygge i en för omvärlden imponerande omfattning.

I hög grad har vi också valt att tillsammans föra Nordens talan i omvärlden. Det kan ses som symboliskt att vi har en debatt i riksdagen om nordiskt samarbete veckan före Nordiska rådets session.

Norden som politiskt och geografiskt begrepp är vida känt. Att våra länder dessutom har ställt upp social rättvisa, respekten för individen och solidariteten med omvärlden, för att nämna några områden, som mål för sin samhällsutveckling uppmärksammas ofta. Många länder, inte minst i dagens Östeuropa, söker i det nordiska samarbetet förebilder för sin förnyelse.

Det nordiska samarbetet hade givetvis inte kunnat få den omfattning det

har i dag utan ett brett folkligt stöd och en stadig förankring i alla folklager. Medborgarna i Norden vet att det nordiska samarbetet inte är ett självändamål. De känner starkt den kulturella samhörigheten i Norden. De har upplevt och vant sig vid fördelarna med passfrihet, gemensam arbetsmarknad, ett likartat socialt trygghetssystem och social trygghet när man förflyttar sig över de nordiska gränserna. Även om det, som Elver Jonsson var inne på här, inte är fulländat har vi ändå nått mycket långt. Dessa grundläggande fördelar vill våra medborgare se utbyggda och kompletterade med nya åtgärder.

Många uttrycker besvikelse över att det nordiska samarbetet inte kommit längre. Kanske har vi som politiker – och det är en självkritik – alltför ofta tvekat inför nya och avgörande steg i det nordiska samarbetet. Typiska exempel är Nordek och samarbetet när det gällt TV-satellit. Men det kan nog sägas att parlamentarikerna ofta – och det äger giltighet alltför, har haft större ambitioner än regeringarna. Parlamentarikerna har varit och är pådrivarna, motorn i det nordiska samarbetet.

Misslyckanden finns som sagt att redovisa, men det viktiga är ju att inte låta sig förlamas av dem utan att vi parlamentariker beslutsamt fortsätter att driva på och medverka med konstruktiva förslag. Jag vill understryka att det är viktigt att regeringarna, ministerrådet, ger det nordiska samarbetet högre prioritet. Det får inte bli så att det nordiska samarbetet drunknar i annat integrationsarbete utan att man betraktar det nordiska samarbetet som en väsentlig del av vårt internationella engagemang för ett allt öppnare Europa.

Omvärlden är stadd i mycket snabb omvandling, mycket raskare än vi någonsin hade kunnat föreställa oss. Utvecklingen mot demokrati och pluralism i Östeuropa tillhör det mest löftesrika som vi fått uppleva i vår livstid. Även här öppnar sig nya perspektiv för de nordiska länderna; tidigare nära nog hermetiskt tillslutna gränser har öppnats och en väg av växande mellanfolkligt samarbete väller fram.

I den situationen har det för oss i Nordiska rådet, inte minst dess presidium, i motsats till vad Margaretha af Ugglas tidigare påstod, känts oerhört angeläget och naturligt att se över rådets arbete med internationella frågor. Detta är en mycket mycket viktig fråga, och vi tog upp den redan i internationella kommitténs arbete, som jag hade glädjen att vara ordförande för. Det arbetet, som pågick under ett år, avsatte en hel del förslag som gäller det internationella engagemanget.

När det gäller Nordiska rådets engagemang för Östeuropa är det mycket viktigt att i denna kammare understryka att presidiet tog sitt första initiativ till att förbereda samarbete i linje med vad som hänt i Östeuropa redan för ett år sedan, långt innan president Gorbatsjov hade hållit sitt tal i Helsingfors. Det underlag som vi hade för diskussionerna i Mariehamn hade mycket litet att göra med det uttalande han gjorde, även om det kom att uppta större delen av uppmärksamheten.

Vi underströk redan från början att Nordiska rådet vill etablera samarbete med parlamentariker i de östeuropeiska länderna, framför allt med de baltiska republikerna, när det gäller miljö, kultur, handel och främjandet av mänskliga kontakter.

Vi kände och känner alltför ett mycket stort ansvar för att stödja den de-

mokratiska utvecklingen i Östeuropa och i den nya anda som där råder diskutera gemensamma problem. Ett talande exempel på gemensamma problem, herr talman, är miljöfrågorna. Miljöföreningar känner verkligen inga gränser, vare sig det gäller luft, vatten eller i andra avseenden. Därför fann vi det mycket naturligt att utveckla ett samarbete på den grunden mellan parlamentariker.

Jag vill gärna säga att jag är övertygad om att kontakter som kan leda till seminarier, studiebesök m.m. är betydligt viktigare än att inbjuda någon som gäst till en session. Men det här får naturligtvis inte innebära att vi för den skull har stängt alla sådana möjligheter för framtiden. Det jag diskuterar är vad vi skall göra nu.

Sedan vill jag bringa klarhet i den oklarhet som tydligen Margaretha af Ugglas lever i. När det gäller den delegation som presidiet har beslutat sända till Högsta Sovjet har vi talat om särskilda diskussioner med dem som där företräder de baltiska republikerna. Det har redan hållits val till Högsta Sovjet, och snart blir det, som det sagts här tidigare, val i de baltiska republikerna. Det kommer att finnas parlament som är demokratiskt valda, och att vi skall ha kontakter också med dem är en absolut självklarhet. Det har aldrig varit diskussion om någonting annat.

Därmed hoppas jag att jag slipper uppleva igen att man försöker bringa oklarhet i frågan om vad Nordiska rådets presidium har avsett. Det är viktigt för oss att samarbeta med parlament, eftersom vi själva är parlamentariker. Det har varit utgångspunkten för vårt agerande.

Det är alltså helt klart att vi känner både ansvar för och en glädje i att komma våra vänner i öst till mötes som arbetar för utveckling till demokrati i likhet med den vi har glädjen att leva i.

När det gäller övrigt internationellt samarbete har ambitionsnivån höjts. Vi har från regeringarna fått ett arbetsprogram, "Norden i Europa 1989–1992", där olika områden prioriteras såväl inom det nordiska samarbetet som i vårt samarbete med det övriga Europa. Vi parlamentariker i rådet välkomnar det programmet, liksom vi ser fram mot kommande rapporter och en ambitiös utveckling av detsamma, för vi är ju inte tillfreds med allt det som hänt, utan vi menar att man måste gå vidare.

I programmet tas upp frågor om nordbors rättigheter, som vi hört talas om här tidigare, och det är ju någonting mycket mycket viktigt. Alla överenskommelser till trots upplever många en rad praktiska svårigheter vid flyttning till och vistelse i ett annat nordiskt land. Nordbor måste, utan att göra avkall på sin nationella känsla, också kunna känna att de är nordiska medborgare.

Nära anknytning till frågan om nordbors rättigheter har frågan om en nordisk ombudsman. Denna fråga fanns också med i slutrapporten från Nordiska rådets internationella kommitté. Även ministerrådet tog upp frågan i sin ekonomiska handlingsplan, i huvudsak i avsikt att medverka till avskaffandet av handelshinder. Frågan bereds nu i organisationskommittén. Det är viktigt att vi på allt sätt försöker stärka de enskilda medborgarnas rättssäkerhet och trygghet även i det nordiska perspektivet. Man får ofta påminnelser om att detta inte fungerar. Jag fick häromdagen ett telefonsamtal från en kvinna, som inte fick sina pensionsrättigheter tillgodosedda på det sätt hon

hade önskat, eftersom hon hade arbetat i ett nordiskt land och var medborgare i ett annat. Åtskilliga andra exempel skulle kunna anföras. Elver Jonsson tog upp en del andra frågor. Jag behöver inte upprepa dessa, men jag understryker livligt vad han sade. Vi behöver en ombudsmannainstitution som på ett eller annat sätt tillgodoser också de nordiska rättigheterna. Jag tycker inte att man skall bygga upp en ny institution, utan man skall nog kunna finna en lösning som är föga byråkratisk och som anknyter till de ombudsmannainstitutioner som redan finns. Man bör försöka finna en konstruktiv form för detta på en gemensam nordisk bas.

Herr talman! Jag vill också nämna den kulturhandlingsplan som antogs för något år sedan. Ett av målen med denna plan var att skapa en tätare nordisk utbildningsgemenskap på alla nivåer. Man räknade upp olika områden såsom ökad språkförståelse, stärkande av den nordiska samhörigheten, ökad rörlighet för lärare och studenter samt vidast möjliga fria utbildningsval tvärsöver gränserna mellan de nordiska länderna. Ett sådant fritt utbildningsval erbjuds bl. a. vid de gemensamma nordiska institutioner som upprättats på skilda håll. Tanken var att vi genom att gå samman i Norden skulle kunna ordna utbildning och forskning även inom smala områden, till lägre kostnader än om varje land finansierar sina egna institutioner.

Det var därför så mycket märkligare när det i november i fjol dämp ner ett förslag från en arbetsgrupp, där det föreslogs nedläggning av i princip alla nordiska forskningsinstitutioner och institutioner för högre utbildning. I det förslaget finns inte en stavelse om fördelarna av och vinsterna med ett nordiskt samgående. Man föreslår i stället en förändring från ett system med fasta bidrag till institutioner inom begränsade sektorer till tidsbegränsade insatser på andra, prioriterade områden. Detta är med sanning ett mycket märkligt synsätt. Varför skulle inte fasta bidrag kunna utgå till nordiska institutioner, när sådana med nödvändighet måste utgå till nationella institutioner för att verksamheten över huvud taget skall kunna upprätthållas. Tag Nordplan i Stockholm som exempel. Det är en av de institutioner som föreslås skall bli nedlagda. Tror någon verkligen att Nordplan, som upplevs som en unik och viktig institution av alla som kommit i kontakt med den, skulle kunna drivas till lägre kostnader som en svensk institution än som en nordisk? Sverige svarar för 37 % av budgeten för den nordiska institutionen. Att övergå från att finansiera institutioner till att stödja tidsbegränsade insatser på andra områden skulle dessutom med största sannolikhet innebära snabbt krympande resurser för det nordiska kultursamarbetet, alla försäkringar om motsatsen till trots.

Vid mötet med samarbetsministrarna kritiserade Nordiska rådets presidium med skärpa detta förslag. Gunnar Björk har ställt frågor här i riksdagen i detta ärende. Marianne Samuelsson har väckt en motion i ärendet om Nordplans nedläggning, ett förslag som hon avvisar. Hans Gustafssons och Per Olof Håkansson's medlemsförslag i Nordiska rådet om att stärka och utveckla Nordplans ställning som en samnordisk forskar- och utbildningsinstitution är ett annat viktigt initiativ. Kritiken här i landet liksom i våra grannländer är hård. Vi kan inte acceptera ett så ogenomtänkt förslag. Vi utgår från att kulturministrarna noga prövar förslaget och tar framlagda synpunkter på stort allvar.

Jag vill för säkerhets skull understryka att Nordiska rådet givetvis inte har någonting emot att diskutera besparingar och omprioriteringar i det nordiska samarbetet. Tvärtom! Men förslag av det slag som jag nyss refererat bör givetvis provas och diskuteras såväl mellan regeringar och parlament som med de anställda. Vi måste använda de regler som gäller nationellt även i det nordiska samarbetet. Det får inte gå till så som skett med Nordiska institutet för Asienstudier i Köpenhamn, vilket för två år sedan fick avsevärt ökade resurser efter en översyn och omorganisation men som nu föreslås bli nedlagt. En sådan ryckighet i planeringen inger inte förtroende för det nordiska samarbetet. Det nordiska samarbetet på hela kultursektorn, som är basen för samarbetet, måste gå vidare. Ungdoms- och studentutbyte liksom arbetet inom NORD-PLUS och NORD-JOBB måste utvecklas. Vi måste få de unga att tidigt känna sin nordiska tillhörighet. Rådets presidium och den svenska delegationen har ett utmärkt samarbete med de unga i Ungdomens nordiska råd, som lägger fram mycket fina och konstruktiva förslag. Det är viktigt för oss som har det politiska ansvaret att gå önskemålen från dessa ungdomar till mötes. Annars rycker vi undan grunden för det framtida nordiska samarbetet.

Herr talman! Till sist vill jag kommentera de två reservationer som centerpartiet fogat till utskottets betänkande.

Reservation 1 gäller rapporteringen till riksdagen om det nordiska samarbetet. Det är viktigt att riksdagen får en fullödlig rapport om det nordiska samarbetet. Med nuvarande system behandlar riksdagen, såsom i dag, enbart rapporter om den parlamentariska verksamheten. Det vore högst rimligt att vi samtidigt kunde behandla en rapport från regeringen om det nordiska ministerrådets insatser. Det skulle ge en mer vital debatt och ge riksdagen som helhet en möjlighet att samlat ta ställning till regeringens insatser för det nordiska samarbetet. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Förslaget om en svensk parlamentarisk utredning i syfte att ange de svenska synpunkterna på ett effektivare, framtidsinriktat och progressivt samarbete har beklagligtvis avstyrkts. Jag är övertygad om att det skulle ha stor betydelse om vi samlat kunde framföra de svenska synpunkterna på effektiviseringsarbetet. Jag yrkar därför bifall till reservation 2. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 30 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag vill till Karin Söder säga att jag inte fällt något generellt omdöme om Nordiska rådets verksamhet i olika hänseenden. Jag tog i mitt anförande upp en konkret, mycket näraliggande fråga, nämligen förslaget om att inbjuda gäster från de baltiska republikerna till Nordiska rådets sessioner. Jag beklagar mycket att denna fråga hanterats på det sätt som skett inom Nordiska rådet och att vi nu därför befinner oss i den situationen att inga gäster från de baltiska republikerna har inbjudits till sessionen i Reykjavik.

De val som nu förestår i de baltiska länderna – nu på lördag i Litauen och den 18 mars i Estland och Lettland – gäller de nationella parlamenten i dessa länder. Jag vill fråga Karin Söder om jag skall ta hennes inlägg i dag som ett löfte om att hon kommer att verka för att representanter för dessa parlament

blir inbjudna till Nordiska rådets sessioner. Det kan ju inte bli aktuellt till sessionen i Reykjavik, men till sessionen nästa år vore det mycket lämpligt att inbjuda representanter för dessa nyvalda nationella parlament. Jag skulle välkomna om Karin Söder ville medverka till detta.

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

Nordiskt samarbete

Anf. 31 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag är glad för att Margaretha af Ugglas nyanserade sig i sin replik. Jag skrev ned vad hon tidigare sade här från talarstolen. Hon sade då att vi hade trasslat till det för oss, skapat osäkerhet och på allt sätt försvårat ett samarbete med de baltiska staterna. Faktum är att vi inte trasslat till det ett endaste dugg. Vi har svarat på brevet och sagt att presidiet i det läge som då var för handen inte ansåg det vara lämpligt att göra en sådan inbjudan. Vi har emellertid utvecklat aktiviteterna med inriktning på att vi framför allt skall skapa kontakter med i demokratisk ordning valda parlament. Detta är vår utgångspunkt. Jag sade redan i mitt anförande nyss, att vi självfallet skall överväga vilka ytterligare åtgärder som vi bör vidta när valen i de baltiska republikerna ägt rum. Jag anser att det framför allt är mycket viktigt att presidiet under den resa som skall företas – vilka som skall delta i resan är ännu inte beslutat – med resp. parlament diskuterar vilka åtgärder som är bäst ägnade att stärka parlamentarikerna i deras uppgift. Det är de själva som i hög grad skall bestämma formerna för de fortsatta kontakterna.

Jag kan bara uttala mig för egen del, och jag kan mycket väl tänka mig att vi i framtiden, när valen har ägt rum, inbjuder företrädare för parlamenten som gäster. Jag har däremot svårt att inse att vi kan inbjuda enskilda partier. Var går i så fall gränsen? Men efter valen blir läget naturligtvis ett annat. Det är min personliga uppfattning.

Anf. 32 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Karin Söder inte kan ge ett klart besked i denna fråga. Jag tycker att det inte borde vara så förfärligt komplicerat att säga att man är beredd att inbjuda gäster från de nyvalda parlamenten i de baltiska republikerna. Min fråga var just om detta skulle vara möjligt.

Jag håller med Karin Söder om att man kan fråga var gränsen skall gå. Nordiska rådet har haft en konferens i Visby, dit man inbjöd representanter för COMECON, en nu sönderfallande organisation. Min fråga avsåg just Nordiska rådets beredvillighet att knyta nära förbindelser med våra nära grannar.

Är inte de nordiska länderna beredda att svara upp mot de förväntningar på nära kontakter som finns i de baltiska republikerna, måste vi räkna med att dessa länder vänder sin blickar mot Polen. Ungern och Tjeckoslovakien för att söka stöd där. De är redan på väg att göra det.

Anf. 33 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag vet att repetition är all kunskaps moder, och jag skall en gång till upprepa vad jag sade i mitt inledningsanförande. Vi är i Nordiska rådet beredda att ge allt tänkbart stöd för att främja den demokratiska utvecklingen i de baltiska staterna. Vi har också pekat på konkreta områden

där vi vill utveckla ett samarbete. Det gäller miljö, kultur och mellanfolkliga kontakter. Vi har på olika sätt gett uttryck för denna strävan.

Den resa som nu skall företas av en grupp på sju personer kommer att ske i den andan, att vi skall gå dessa människor till mötes på det sätt som de själva vill. Margaretha af Ugglas vet att även om jag ytterligare några dagar är president i Nordiska rådet, kan jag inte stå här och ensam uttala mig på Nordiska rådets vägnar. Det vore fullständigt barockt att påstå att jag kan göra det. Vi måste diskutera denna fråga i presidiet. För min personliga del sade jag, att efter valen i de baltiska republikerna skall vi diskutera med parlamentarikerna där i vilken omfattning och på vad sätt vi bäst skall kunna utveckla samarbetet. Det är fråga om ett tvåpartssamarbete. När man i dessa länder fått valda parlament, kan jag tänka mig att vi inbjuder representanter för dessa som gäster. Men det kan jag inte ensam fatta beslut om. Det vore helt orimligt, utan ett sådant beslut måste presidiet i dess helhet fatta.

Andre vice talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det sägs ofta att vi kvinnor engagerar oss i det som är viktigt för livet, små nära väsentliga saker. Det är ganska roligt att titta på dagens talarlista. När frågan om barns och ungdomars situation i samhället tidigare diskuterades var det åtta talare uppsatta på listan, varav sex var kvinnor. Nu behandlas frågor som berör våra grannländer och vårt samarbete inom Norden. På talarlistan finns sju talare uppsatta, varav sju är kvinnor. Detta är ganska intressant, även om jag inte vill ge mig in i någon sociologisk studie av denna omständighet. Men det är inte ofta som så många kvinnor är representerade här i talarstolen.

För oss i miljöpartiet de gröna är Norden en väldigt viktig del som samlingsform. De väsentliga frågor vi har att arbeta med är bl.a. följande:

- Norden som hemmamarknad,
- uppbyggande av nordiska nätverk,
- nordiska, gemensamma utbildningsformer,
- Norden som pådrivande när det gäller miljö- och fredsfrågor.
- krav på en kärnvapenfri zon i Norden.

Miljöpartiet står bakom en motion som berör direktval till Nordiska rådet. Vi tror att statusen för de nordiska frågorna och det nordiska samarbetet måste höjas. Det finns annars risk för att dessa frågor hamnar i bakvattnet efter den pågående allt intensivare EG-debatten.

Ett direktval till Nordiska rådet innebär att frågorna förs ut till folket. I samhället diskuteras vad man kan åstadkomma inom Norden. Direktval ger politiska riktlinjer för hur samarbetet bör tillgå, vad man kan göra osv. Det blir precis som alla andra valdebatter.

Utskottsmajoriteten har naturligtvis avstyrkt vår motion, liksom även juridiska utskottet i Nordiska rådet. Utskottets skrivning är intressant att läsa, även om jag tycker att den är felaktig. Utskottet har funnit att det inte finns

något partipolitiskt intresse för direktval till Nordiska rådet. Man undrar då hur det kommer sig.

Man kan fundera över om Nordiska rådet används som någon form av betalningssystem för långt och troget arbete i partiet. Det är klart att i så fall är inte direktval så roligt, eftersom det inte finns någonting som säger att samma människor blir valda. Jag anser att frågan om direktval bör diskuteras ytterligare. Jag yrkar bifall till vår reservation och hoppas att få stöd för den.

Ett direktval skulle innebära en väsentlig förbättring. Relationerna till ministerrådet och ministrarna skulle förstärkas. Det skulle bli svårare för ministrarna att nonchalera ett direktvalt råd, vilket jag anser att de många gånger gör i dag. Som exempel kan nämnas utredningen om våra institutioner. Denna utredning presenterades i massmedia en eller ett par veckor efter det att kulturutskottet hade sammanträtt. Det borde ha varit en självklarhet att utredningen först hade presenterats för utskottet, som ju ändå har att arbeta med dessa frågor.

Miljöfrågorna är nära och viktiga ting i samarbetet nationerna emellan. På ett nordiskt plan kan vi göra väldigt mycket. Vi skulle också kunna vara pådrivande när det gäller dessa frågor, men tyvärr har vi inte varit det hittills. Jag hoppas verkligen att vi inte behöver vara med om flera ministerutryckningar som den då vår miljöminister under valrörelsen skyndade till Norges miljöministers hjälp och menade att det inte var så farligt att man släppte ut sin skit i Idefjorden.

Denna typ av hjälp under en valrörelse är nog inte speciellt lyckad och ingenting som ministrarna har anledning att syssla med. I stället bör man syssla med kraftfulla gemensamma krav där man fastställer höga utsläppsnormer, och inte som i dag när det land som har de lägsta gränserna för utsläpp blir normgivande. Jag hoppas att det blir en skärpning när de nu ligande ministerförslagen behandlas, så att det går att åstadkomma den miljöförbättring som vi alla värnar om och behöver.

Samarbetet med övriga länder är naturligtvis också viktigt. Nordiska rådet kommer säkert att se till att vi får ett utökat samarbete med de baltiska staterna när det gäller sakfrågorna. Det utesluter ju inte att det behövs ett samarbete kring de små nära tingen, typ utbildning, resor inom Norden och sådant som är typiskt nordiskt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Anf. 35 NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar behandlar Nordiska rådets svenska delegations berättelse rörande verksamheten från mars 1988 till mars 1989. Det är en verksamhet som nu ligger närmare ett år tillbaka i tiden. Detsamma gäller också för de motioner som behandlas i betänkandet.

Det har naturligtvis hänt en hel del i det nordiska samarbetet och i vår omvärld, och då inte minst i Baltikum och Östeuropa under det år som har gått. Tidigare talare har redan berört det aktuella läget i det nordiska samarbetet. Grethe Lundblad kommer att i sitt anförande ta upp en del frågor som nu är aktuella i det nordiska samarbetet och som skall behandlas på rådets session i nästa vecka. Jag håller mig till det som sägs i utskottets betänkande.

När det gäller berättelsen konstaterar utrikesutskottet, liksom tidigare är, att Nordiska rådets verksamhet fortsätter att vara mycket omfattande och att det är angelägna och aktuella frågor som behandlas. Bland alla de viktiga ämnen som man har tagit upp under året vill utskottet särskilt nämna samarbetet för att ge Norden en starkare ställning i Europa. Utskottet delar helt den uppfattning som framförts av rådets ekonomiska utskott, "att ändamålet med det nordiska Europasamarbetet skulle vara att stärka Norden inåt, att tillrättalägga en utveckling parallell med utvecklingen inom EG samt att definiera nordiska synpunkter och ställningstaganden som kan påverka den europeiska integrationen i önskad riktning". Utvecklingen av förhållandet mellan Norden och EG är onekligen en av de viktigaste frågorna för de nordiska länderna i dag, vilket också avspeglades i den extrasession som hölls på Åland i november 1989.

I utskottets betänkande från i fjol som handlade om Sverige och den västeuropeiska integrationen konstaterades att det nordiska samarbetet självfallet erbjuder ett viktigt komplement och ibland ett alternativ till EFTA-samarbetet när det gäller att uppnå ett närmare samarbete med EG. Nu redovisas i berättelsen att arbetsprogrammet "Norden i Europa 1989-1992" förelåg och att detta diskuterades vid rådets 37:e session. Detta arbetsprogram skall fortlöpande revideras och kompletteras med hänsyn till den internationella utvecklingen. Programmet skall också kompletteras med de resultat som ministerrådet uppnått och de impulser som kommit från Nordiska rådet.

En annan fråga som utskottet uppmärksammat i delegationsberättelsen är miljöfrågan. De förslag till ministerrådet om antagande av ett nordiskt miljöprogram och en handlingsplan mot havsföroreningar som det fattades beslut om vid extrasessionen i Helsingör är ett bevis på behovet av ett nära och dynamiskt samarbete för att lösa våra gemensamma problem.

Reservation 1 kräver att regeringen skall lämna en ärlig rapport till riksdagen om Nordiska ministerrådets arbete. T.o.m. budgetåret 1984/85 lämnade regeringen ärligen i en särproposition till riksdagen en redogörelse för Nordiska ministerrådets verksamhet och dess budget. Man kom sedan överens om att rationalisera riksdagens och regeringskansliets arbete och i stället presentera Nordiska ministerrådets budget i samband med presentationen av budgetpropositionens tredje huvudtitel, dvs. UD:s verksamhetsområde. Därmed skulle man få en balans så till vida att man presenterar det svenska bidraget till Nordiska ministerrådet samtidigt som man redovisar de svenska bidragen till andra internationella organisationer. Vid det tillfället var man också överens om att den debatt riksdagen önskade om det nordiska samarbetet skulle kunna äga rum i samband med att berättelsen från den svenska delegationen behandlades.

Information om Nordiska ministerrådets verksamhet kan även anses vara presenterad i riksdagen genom den utförliga redovisning som ministerrådet ärligen lämnar till Nordiska rådet, där riksdagen är representerad genom den delegation vi väljer. Det är därför utskottets uppfattning att riksdagen på det här sättet kan anses ha blivit informerad om Nordiska ministerrådets verksamhet.

När det gäller reservation 2 som kräver en svensk parlamentarisk utredning är det utskottets uppfattning att det redan nu föreligger ett mycket ut-

vecklat och starkt nordiskt samarbete på såväl råds- som ministerrådsnivå. Utskottet skriver att samarbetet ytterligare kan utvecklas och fördjupas – särskilt i ljuset av den europeiska integrationsprocessen – att det krävs en höjning av ambitionsnivån i det nordiska samarbetet inför utmaningar som kommer av den internationella utvecklingen och att det krävs ökad effektivitet och dynamik. Hur detta skall genomföras anser utskottet är en uppgift för Nordiska rådet att själv utforma i samarbete med ministerrådet.

Nu har det skett en hel del på detta område, inte minst Karin Söder känner till det arbete den kommitté har utfört som hon har varit ordförande i. Vidare har presidiet tillsatt en kommitté med uppgift att göra en översyn av Nordiska rådets organisation och arbetsformer. En expertutredning skall också genomföras som skall studera presidiensekretariatets organisation och effektivitet. Mot denna bakgrund finner utskottet att något vidare agerande inte är påkallat.

Reservation 3 tar upp ett ökat nordiskt samarbete som ett starkt alternativ till EG-anslutning i framtiden. Jag har tidigare berört den stora betydelse som det nordiska samarbetet har, och det är onekligen på många sätt något unikt i världen. Detta samarbete finns på praktiskt taget alla samhällsområden, såväl offentliga som privata. Samtidigt som detta samarbete är av allra största vikt för de berörda länderna, så kan det inte ersätta ett vidare samarbete i Europa. Detta är något som alla de nordiska länderna är medvetna om. Därför har en stor del av arbetet under de senaste åren kommit att inriktas på att placera Norden starkare i den europeiska utvecklingen, speciellt i förhållande till EG:s inre marknad.

När det gäller reservation 4 som kräver direktval till Nordiska rådet konstaterar utskottet att frågan har behandlats av juridiska utskottet och att man då avslag förslaget. Utskottet har därför inte funnit någon anledning att vidare behandla denna fråga. Det är dock en generell uppfattning i utskottet att det är värdefullt och att det är en styrka om medlemmarna i Nordiska rådet, liksom medlemmarna i Europarådet, har säten i sina egna hemländers parlament.

När det gäller reservation 5 som handlar om att inbjuda de baltiska folkfronterna som gäster, har Karin Söder redan utvecklat utskottets syn på frågan. Jag behöver därför inte vidare argumentera utan ansluter mig till de synpunkter som Karin Söder redogjorde för i sina besked till Margaretha af Ugglas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 36 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Med hänvisning till vad som står i reservationerna 1 och 2 vill jag bara säga att det är riktigt att vi för några år sedan var överens om att man kanske kunde ändra förhållandena för redovisning till riksdagen. Man kan emellertid också dra lärdom av erfarenheterna. Jag tror att det skulle vara av mycket stor betydelse om vi fick en mera samlad redovisning till riksdagen än den vi nu får. Budgetpropositionen i all ära, men vi vet ju att frågorna har mycket lätt att drunkna i mängden och att en speciell rapport som var riktad direkt till Sveriges riksdag skulle ge en betydligt större tyngd åt

frågorna. Det är riktigt att det finns en mängd andra dokument, men skall de bli föremål för en seriös behandling här i riksdagen bör de riktas direkt till riksdagen. Det är vår uppfattning att det bör vara ett speciellt dokument.

När det sedan gäller utredningsförslaget är avsikten med reservationen att man skulle kunna få en svensk vinkling, en diskussion här om vad Sverige som enskilt land i Nordiska rådet vill med det nordiska samarbetet. Detta är bakgrunden till att vi har väckt frågan och reserverat oss på den här punkten. Jag ber återigen att få yrka bifall till de två första reservationerna.

Anf. 37 NILS T SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är inte så många år sedan man kom överens om denna ordning. Som Karin Söder säger är det riktigt att man skall dra lärdom av utvecklingen. Detta är dock inte en särskilt stor och betydande fråga, utan man kan väl låta denna ordning fortsätta några år till och se om det inte kommer att utvecklas i positiv riktning.

Vi kan nu se hur intresset för att debattera det nordiska samarbetet har ökat här i kammaren under senare år. Det är väl ett tecken på att det går i rätt riktning. Vi tycker nog i utskottet att det är tillräckligt med de åtgärder som redan är vidtagna på utredningsområdet. Den kommitté som presidiet har tillsatt har just börjat sitt arbete, och att göra ytterligare utredningsinsatser tycker inte utskottet är behövligt för närvarande.

Anf. 38 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Vi har uppenbarligen, Nils T Svensson och jag, delade meningar om betydelsen av en sådan här rapport. Jag menar att den skulle ha stor betydelse och att det nordiska samarbetet har en så central roll i svenskt internationellt samarbete att det bör ägnas ännu större uppmärksamhet än vad som i dag sker.

Det finns kanske några fler än utrikesutskottets medlemmar här i kammaren. Vi borde dock ha en debatt där också andra utskott vore mera involverade, eftersom frågorna berör deras område. Det gäller t.ex. regionalpolitik. Detta är ett sorgligt faktum för varje utskott. Det är också en bakgrund till varför vi menar att en sådan här rapport skulle kunna skapa ett ännu större intresse för att lägga fram svenska synpunkter på arbetet. Detta kommer väl dock att mogna när vi har fått litet längre tid på oss, och då kommer säkert en sådan här rapport att läggas fram.

Anf. 39 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag undrar hur många av riksdagens ledamöter som läste texten i den helsidesannons som Skandiagruppen inom försäkringsbranschen hade i Dagens Nyheter i går?

Kanske fångades ögonen mest av bilderna av familjer i de nordiska länderna – en något glättig bild av nordisk välfärd. Det intressanta är dock att man i texten förklarar: "Vi har tillgång till en av de mest gemensamma marknader som finns – den nordiska." Det står också att den nordiska marknaden ger större försörjningsvolym, effektivare distribution och ett utbyte av kunskaper och erfarenheter som gör att man kan minimera kostnader. Man nämner också som fördelar att det är snudd på ett gemensamt språk i Norden

och att vi har likartade värderingar. Det är värden och fördelar som vi också har glädje av i det politiska samarbetet. I det politiska samarbetet rör det sig inte om affärsverksamhet, utan om att skapa en grogrund för ökade kontakter och gemensamt agerande i för människorna i Norden viktiga angelägenheter.

Förutom arbetet med att söka få bort handelshinder mellan länderna i Norden är många nordiska medborgare engagerade i arbetet att förstärka kultur- och miljösamarbetet, förbättra kommunikationer, få mera likartad lagstiftning och likartade sociala rättigheter och att göra den nordiska arbetsmarknaden ännu mera till ett starkt nätverk för alla medborgares rätt till arbete.

Den socialdemokratiska gruppen i Nordiska rådet har de senaste åren engagerat sig mycket i att lösa upp knuten kring det koncernfackliga samarbetet, detta att man också skall ha kvar de arbetsrättsliga rättigheterna när företagen fusionerar över gränserna. Vi har också med tillfredsställelse sett att våra förslag till rådet om mera samarbete på havsmiljöns- och avfallshandlingens område har burit frukt, även om vi ibland kan tycka att takten är för långsam.

I utrikesutskottets betänkande nämner man extrasessionen 1988 och de miljöprogram som där antogs. Man talar om ett dynamiskt samarbete. Och det är verkligen dynamiskt. Sedan extrasessionen 1988 har vi fått två uppföljande och ett nytt miljöprogram. Det finns i dag en oerhörd press från parlamentarikerna i Nordiska rådet på mera substans i programmen från Nordiska ministerrådet. Detta leder till att nya program kommer snabbt och att kompletteringar snabbt görs av de program vi har. Det nordiska samarbetet är alltså inte någonting som är ur modet. Tvärtom, det lever i tiden, och det följer med på de områden där de nordiska medborgarna har stort intresse av ett samarbete.

Socialdemokraterna i rådet bejakar de ansträngningar som görs för att stärka Norden utåt genom att anpassa olika regler och varukrav i våra länder till en god nordisk standard, som ibland kan vara rättesnöre även för EG och EFTA.

Vi tror nämligen inte att det nordiska samarbetet är onödigt eller mindre angeläget inför en ökad europeisk integration. Tvärtom får vi ständigt signaler från andra delar av vår värld om intresse för vårt sätt att finna former för samarbete mellan suveräna stater. Nu senast har det kommit inviter från Östeuropa, och Michail Gorbatjov har inbjudit representanter för Nordiska rådet att besöka Högsta Sovjet och de norra delarna av Sovjetunionen. Nu har, som Karin Söder också nämnde, Nordiska rådets presidium beslutat sända en liten delegation till Sovjet och de baltiska staterna, dock först sedan val har hållits i de flesta av de baltiska staterna, så att det verkligen blir representativa demokratier som vi skall diskutera gemensamma problem kring Östersjön med. Detta har vi socialdemokrater sett som mycket viktigt.

Herr talman! Margaretha af Ugglas påstod att Nordiska rådet har trasslat till det för sig när man inte vill bjuda in de baltiska folkfronterna. Men det är ju de svenska konservativa som har trasslat in sig och hamnat i en ohållbar sits för att få kortsiktiga poänger! De svenska konservativa, och liberalerna med för den delen, har inget stöd för sina krav i detta sammanhang bland

partivännerna från Norge och Finland i Nordiska rådet. Här gäller det ett nordiskt samarbete och inte ett ensidigt svenskt krav.

Jag skulle också vilja fråga de konservativa: Hur är det egentligen med intresset för det nordiska samarbetet? Det är först de senaste åren som vi har sett en hel del medlemsförslag från konservativt håll på miljöområdet och andra viktiga områden, där de andra partierna har lagt fram program mycket snabbt, för flera år sedan. Vi hälsar dock med glädje det konservativa intresset för det nordiska samarbetet. Måtte det bara bestå.

Jag hörde med intresse på Elver Jonssons berättelse om de punkter i det nordiska samarbetet där vi inte riktigt har nått fram och där vi ständigt måste kämpa, dessa många vardagliga, banala hinder som är kvar. Jag håller med honom. Vi måste i Sverige se till att sätta ökad press i en del av de frågor som är olösta, t. ex. västkustbanan, som skulle förstärka kommunikationerna mellan Norge och Danmark. Det gäller också frågan om att få ett bättre samarbete när det gäller sociallagstiftning i Norden. Där finns betydliga brister.

Det finns också områden där utvecklingen är mycket glädjande, t. ex. livsmedelsområdet. Där närmar vi oss nu helt gemensamma krav på en mycket hög standard på livsmedel, både från hälsosynpunkt och från konsumenträttvisesynpunkt. Jag hoppas att vi också skall kunna få EG att anta dessa krav så småningom.

Det har nämnts att Nordiska ministerrådet vill begränsa de nordiska institutionerna. Från socialdemokratiskt håll beklagar vi djupt att t. ex. Nordplan ifrågasätts. Vi tycker att det är viktigt att vi i byggandet i Norden bevarar vår höga kvalitet och våra gemensamma värden i planeringen för ett gott samhälle för människorna i Norden.

I många nordiska institutioner och samarbetsprojekt arbetar eldsjälar vilkas glöd icke bör släckas genom snävt besparingsnit. Samarbetet kostar pengar, men det ger också fördelar – gemensamma bestämmelser och fördelade kostnader i gemensamma uppgifter. Därför bör det ske en vidare bedömning än från enbart snäva besparingsynpunkter vid kontroll av de nordiska institutionerna.

Marianne Samuelsson tog upp frågan om direktval till Nordiska rådet. Till svar på det vill jag säga att erfarenheterna från EG-valen förskräcker. Det visar sig att mycket få personer deltar i valen. Marianne Samuelsson vill på något vis få Nordiska rådet till någon form av belöningsystem för äldre politiker. Detta är en förfärligt överlägsen attityd från ett nytt parti i Nordiska rådet. Personligen kom jag in i Nordiska rådet efter två år i riksdagen, och jag tror att det finns flera andra med liknande erfarenhet. Låt oss inte på detta sätt försöka klassa ned det nordiska samarbetet.

Herr talman! Till slut vill jag gärna säga att jag tycker att vi svenskar med gott mod nästa vecka, som vi hoppas, kan resa till sessionen i Reykjavik. Vi har klara bevis på att det nordiska samarbetet ökar. Vi har ett ökande antal förslag på viktiga områden från de nordiska regeringarna varje år. I år tror jag att vi skall behandla 13 ministerrådsförslag vid sessionen. Vi har många förslag från ledamöterna. I det utskott där jag sitter, social- och miljöutskottet, är arbetsbördan så stor att vi ständigt måste ha extra sammanträden för att klara av den. Det gäller det sociala området, och det gäller miljöområdet.

Det nordiska samarbetet lever, och det lever gott. Jag hoppas att den svenska riksdagen också i fortsättningen skall ha ett intresse för det samarbetet. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan, och jag vill gärna uttrycka min tacksamhet för att det i år har blivit ett synnerligen omfattande betänkande från utskottet.

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

Nordiskt samarbete

Anf. 40 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som Grethe Lundblad säger, att intresset för att utveckla direkta förbindelser genom att inbjuda gäster varierar mellan de olika länderna i Nordiska rådet. Det är säkert som Grethe Lundblad säger. Samtidigt tycker jag att det är naturligt och en hederssak för Sverige att vara pådrivande i denna fråga. Jag tycker att det är beklagligt att Grethe Lundblad är nöjd med att frågan om förbindelser och kontakter med de baltiska länderna löses genom en resa till Moskva, även om det kanske tyvärr inte är helt förvånande, mot bakgrund av socialdemokratiens mångåriga agerande också i denna kammare när det gäller våra baltiska grannländer.

Anf. 41 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad säger att det innebär att ha en överlägsen attityd att föreslå direktval till Nordiska rådet. Det är ett medlemsförslag som väcktes för över ett år sedan och har legat för behandling där. Detta förslag har också uppmärksamats ganska mycket, framför allt hos allmänheten, som ställt frågor kring förslaget och tyckt att det är en mycket positiv idé av den anledningen att Nordiska rådet syns alldeles för litet, hörs alldeles för litet och därför att människor egentligen inte vet så mycket om Nordiska rådet. Direktval är en väg att gå oavsett om förslaget kommer från ett nytt eller från ett gammalt parti. Det är ändå en idé som bör provas och som man bör fundera kring.

Vi behöver inte göra samma misstag som man har gjort på andra håll. Vi kan hitta andra former där man har förankring i parlamentet.

Jag tror att allmänheten har intresse av att de nordiska frågorna kommer upp till behandling.

Anf. 42 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Först skulle jag vilja säga till Marianne Samuelsson att när jag talade om den överlägsna attityden gällde det inte direktval utan uttalandet att valet av ledamöter i Nordiska rådet tydligen är att betrakta som en belöning till äldre politiker. Sådana uttalanden tycker jag inte är av något värde.

Till Margaretha af Ugglas vill jag säga att vi socialdemokrater är mycket intresserade av att få ett ökat samarbete med de baltiska staterna. Men Nordiska rådet är ett samlingsorgan mellan suveräna stater i Norden. Om vi på något sätt skall ha ytterligare samarbete med andra delar av Europa som inte tillhör Norden, tycker vi att det också skall vara ett samarbete med suveräna stater. Därför hälsar vi med tillfredsställelse det ökade samarbetet med Östeuropa sedan det varit val i de baltiska staterna och dessa stater alltså fått folkvalda parlament.

Vi vill oerhört gärna ha ett samarbete på olika sakområden, och jag kan tala om för Margaretha af Ugglas att Sverige som har ansvaret för sommarens möte med social- och miljöutskottet – ett möte som var tänkt att förläggas till Gotland – försöker få mötet förlagt till någon av de baltiska staterna för att vi skall kunna studera de för Norden och de baltiska staterna gemensamma miljöprogrammen.

Vi försitter inga chanser att öka samarbetet med Östeuropa, men vi tror att det arbetet bäst sker på olika samarbetsområden. Det är bäst att vi gör det i form av samarbete mellan Nordiska rådet och andra grupper av suveräna stater i vår omvärld.

Det är precis så vi har gjort tidigare med Europarådet och med EG. Vi har verkligen försökt att bredda samarbetet med EG och haft täta kontakter. På samma sätt vill vi utveckla kontakterna med Östeuropa. Jag tror inte att man på detta sätt skall kunna påstå att vi har mindre intresse för Östeuropa, men förslagen om folkfronterna var olyckliga.

Anf. 43 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det var väl snarare så att jag *undrade* om Nordiska rådet användes som ett belöningssystem, eftersom frågan har rönt så litet intresse i de politiska partierna men så stort intresse utanför.

Hur man svarar måste väl också avspegla vad man tänker i dessa frågor.

Anf. 44 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det nordiska samarbetet har både starka och svaga sidor. Till de starka sidorna hör det som man lyckades uppnå redan under 1950- och 60-talen när de stora grundläggande samarbetsavtalen kom till stånd om den nordiska passfriheten, om inrättande av Nordiska rådet, om den fria arbetsmarknaden etc. Det är i dag lätt att glömma bort dessa framgångar trots att de i vissa fall går betydligt längre än de avtal som nu träffas inom EG och som kommer att gälla mellan EG-staterna.

Man måste komma ihåg att detta samarbete varit möjligt, trots att de nordiska staterna valt olika säkerhetspolitiska lösningar och trots att Danmark numera är medlem i EG.

Den nordiska modellen kan därför sägas vara ett samarbete som bygger på det som är gemensamt men som samtidigt också tolererar att länderna väljer olika vägar i andra avseenden. I den här meningen kan kanske det nordiska samarbetet bli en förebild för de länder i Östeuropa som nu frigör sig från de kommunistiska banden och vill finna nya vägar för samarbete med Västeuropa.

Liksom flera talare tidigare tror inte heller vi i folkpartiet att samarbetet i Norden skall ses som ett alternativ till ett samarbete med Europa och EG utan tvärtom som ett komplement och en viktig styrka i de kontakter som vi inom Efta har med EG.

Man påpekar ibland att Nordiska rådets beslutsprocesser och arbete präglas av att arbetet går långsamt. Då är det viktigt att komma ihåg att vårt sätt att komma överens genom konsensus är en modell som uppenbarligen är av intresse för många andra delar av världen. Latinamerikas små stater är intresserade av och vill studera det nordiska samarbetet. Beneluxländerna är

också intresserade av hur de nordiska länderna samarbetar. Det nordiska samarbetet kan alltså ge modeller för andra små länders sätt att arbeta. Det kan också stå som modell för ett sätt att tala sig samman som i andra delar av världen inte är så vanligt.

Man skulle då kunna säga att en förändring av arbetet i Nordiska rådet är viktig för en fortsättning av utvecklingen. Kanske behöver man i det sammanhanget också studera litet mer hur arbetet i EG går till. Där bestämmer man nämligen i förväg ett mål och sätter upp en tidsplan för när målet skall vara uppnått. I mindre utsträckning reglerar man detaljerna. Man låter i stället vart och ett av länderna självt sköta sådana frågor under tiden. Ofta har man sedan en form av uppföljningskommitté eller en gemensam kommitté till vilken staterna kan vända sig då de får problem i anpassningsarbetet.

I det fortsatta samarbetet i Norden tycker vi i folkpartiet att det är viktigt att koncentrera sig till några områden. Det viktigaste är kanske nordbors rättigheter. Elver Jonsson har talat mycket värtaligt om denna fråga. Dock vill jag ge ytterligare exempel på vilka problem som kan uppstå till följd av de hinder som finns vid gränserna. För inte särskilt länge sedan innebar det t.ex. att en konstutställning näst intill blev inställd. Först i sista minuten löste man problemet för en konstnär som skulle föra över sina konstverk till utställningslokalen på andra sidan nationsgränsen och måste betala tull för sina alster. Det är inte så vi vill att det nordiska samarbetet skall fungera.

Fri varuhandel är ett annat område som det är viktigt att fortsätta arbetet på och inte minst utbildning och forskning. Vi skall satsa på ungdomarna som ju är de som skall föra samarbetstanken vidare. Vi har startat det som har kallats för NORD-PLUS, som innebär att man till en del kan få genomföra sin utbildning i ett annat nordiskt land och där lärare vid universitet och högskolor också kan ha utbyte. Det går emellertid långsamt.

I en motion till Nordiska rådet på detta tema har jag föreslagit att vi skulle förstärka NORD-PLUS-samarbetet. Nordiska rådet har sett mycket positivt på förslaget, och ministerrådet har givit flera positiva reaktioner, bl.a. att antalet studenter som kan komma i fråga på detta område skall utökas.

Men det viktigaste i detta sammanhang är att se till att denna verksamhet blir känd bland ungdomar, och på den punkten finns det fortfarande brister i informationen.

Häromveckan träffade jag ett antal ungdomar som var medlemmar i en nordisk samarbetsorganisation. Av dem hade de danska deltagarna *alla* fått information om Erasmus, motsvarande studentutbytesprogram inom EG. Alla visste vad detta rörde sig om, men väldigt få visste vad NORD-PLUS innebar och hur man kunde utnyttja denna verksamhet. Inte heller de andra ungdomarna var särskilt välinformerade. Det är naturligtvis viktigt att informationen förbättras så att ungdomarna får kännedom om denna verksamhet.

Vi har inte kommit särskilt långt på vägen när det gäller att erkänna varandras examina på olika områden. Här borde vi titta på hur man gör inom EG, bestämma en tid och säga att till den tidpunkten skall alla examina godkännas inom de länder som är aktuella. Fram till den tidpunkten får man sedan göra de justeringar som anses nödvändiga för att utländska examina skall kunna godkännas i det egna landet eller för att det egna landets ex-

*Verksamheten inom
Europarådet*

amina skall kunna godkännas i ett annat land. På detta sätt kan man få en snabbhet i hanteringen som jag tror vore till nytta.

Trafik och miljö är andra områden, som också de har tagits upp av Elver Jonsson. Jag tänker därför inte säga något ytterligare i detta sammanhang. Detta hänger ju intimt samman med miljöfrågorna och behovet av gemensamma miljöbestämmelser i Norden. Vi har faktiskt kommit en bra bit på vägen inom detta område genom den extrasession som Nordiska rådet anordnade.

Flera talare har tagit upp Östeuropa och vårt förhållande till de baltiska staterna. Jag tycker kanske att vi här, i den svenska riksdagen, hade kunnat vara litet mer entusiastiska när det gäller de utvidgade kontakterna på detta område. Utrikesutskottet har avstyrkt den motion från folkpartiledamöter där det föreslås att vi inbjuder folkfronterna i Baltikum till Nordiska rådets sessioner. Utrikesutskottet frånhänder sig frågan genom att hänvisa till att ärendet behandlas i Nordiska rådet. Man borde enligt min mening kunna vara litet mer positiv när vi nu står inför det fantastiska som händer i ett helt nytt Europa.

I detta sammanhang bör vi också kunna öppna programmen inom NORD-PLUS och NORD-JOBB för ungdomar från de baltiska staterna.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 5, som tar upp just frågan om inbjudan till baltiska företrädare, och i övrigt till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 8 §.)

7 § Verksamheten inom Europarådet

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1989/90:UU10 Verksamheten inom Europarådet (redog. 1989/90:12 och skr. 1989/90:29).

Anf. 45 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till Per Gahrtons reservation.

Mänskliga rättigheter i Turkiet finns enligt min mening endast för likatänkande. Det finns inga mänskliga rättigheter för oppositionella, för kommunister, för fackföreningsfolk och inte heller för kurderna. De steg som har tagits i detta sammanhang, och även de steg som i det här betänkandet tas i den riktning som vi inom miljöpartiet anser vara den rätta, är ganska små. Och de gäller inte alla.

Vi vet att ett stort antal – jag tror att det är 2 762, jag är inte exakt säker – journalister har fängslats och häktats i Turkiet sedan 1983. Många har släppts, men en hel del har utsatts för svår tortyr, och några har försvunnit. Några har också mördats genom tortyren. Det är PEN-klubben som har tagit fram dessa fakta. Sådana här häktningar och försvinnanden sker fortfarande.

Man har i Turkiet en viss möjlighet att skriva i tidningarna, men säkerheten för journalisterna som skriver kan vara lika med noll.

Jag har här brev som har kommit i februari från kurdiska grupper. Man påpekar i breven att förtrycket mot kurderna fortsätter. Så länge en så stor minoritet som den som utgörs av kurderna utsätts för trakasserier av den här arten, kan man inte tala om att det finns mänskliga rättigheter. Det rör sig nämligen om kanske 10 miljoner; jag har hört talet 15 miljoner nämnas, men vi kan hålla oss till 10 miljoner. Minst var femte boende i Turkiet är alltså kurd.

Vi menar att Sverige i detta fall bör vidta åtgärder. Det räcker inte med att observera utvecklingen, utan man bör vidta åtgärder omedelbart.

Även i Turkiet håller man nu på att upprätta en zon utan människor. Den är 30 kilometer bred och 600 kilometer lång och ligger nära gränsen till Iran och Irak. I Irak finns redan en sådan zon. Man använder sig här av tvångsflyttningar. Den som vistas i detta område är fågelfri. Honom har man rätt att skjuta, rätt att mörda.

Tystnaden som råder när det gäller kurdernas situation i världen är förskräckande. Det är ett folk på 25 miljoner, som förtrycks i alla länder där de bor. De har det faktiskt bäst i den sovjetiska delen. Vi opponerar oss inte tillräckligt mot dessa förhållanden.

Utrikesutskottets betänkande från i höstas hade enligt vår mening bra skrivningar när det gällde Iran och Irak. Sverige gick där ganska hårt ut mot dessa länders behandling av den kurdiska minoriteten. Utskottet säger nu att det pågår en demokratiseringsprocess i Turkiet, en process som inte skall störas. Men så länge människor trampas på, förtrycks, torteras, mördas, skjuts och fängslas finns det inte något skäl att inte opponera sig mot detta förtryck.

Jag har sett avidentifierade papper från ett lasarett i Sverige rörande tio kurder som har blivit torterade i Turkiet. Dessa kurder tänker man utvisa till Turkiet. Kan vi ta ansvar för sådana saker? Det beror naturligtvis på den inställning som utrikesutskottet och riksdagen har när det gäller Turkiets demokratiseringsprocess. Om det som står i detta betänkande skulle stämma, skulle vi också, med några få undantag, kunna skicka tillbaka människor till det landet. Jag anser att man icke kan sända tillbaka kurder till Turkiet i dag. Men detta gör vi fortfarande.

Jag vill yrka bifall till den reservation som är fogad till betänkandet. Jag anser att vi nu har kommit till det läge där vi bör vidta åtgärder.

Anf. 46 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag skulle först vilja säga att både den berättelse som vi nu behandlar om Europarådet och den som rör Nordiska rådet tyvärr kommer till riksdagen mycket sent. Det som tas upp är inte inaktuellt, men väl av mindre intresse eftersom det har gått lång tid sedan beslut fattades. Man måste därför, både för parlamentens del och från regeringarnas sida, eftersträva att komma fram med rapporteringen snabbare så att det kan bli en mer aktuell behandling av dessa ärenden i riksdagen.

Herr talman! Jag är angelägen om att betona att Europarådet under den senaste tiden har fått en starkt ökad betydelse. Europarådet var under

många år ganska undanskymt, och människorna visste egentligen inte vad det handlade om. Intresset var inte särskilt påtagligt. Nu spelar Europarådet en mycket viktig roll när det gäller utvecklingen i Östeuropa. Fyra av Öst- och Centraleuropas länder är redan gäster och har en sorts observatörsstatus i Europarådet, och det föreligger också ansökningar om fullt medlemskap från östeuropeiska stater.

För att bli fullvärdig medlem i Europarådet måste länderna ha ett pluralistiskt system med fritt valda parlament och visa respekt för mänskliga rättigheter, därför att medlemskapet också för med sig krav på att länderna skall skriva under Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. Det är min förhoppning som ordförande för svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling att det snart skall bli möjligt att välja in parlamentsrepresentanter från Centraleuropa och Östeuropa som ett tecken på Europas förening. I detta sammanhang spelar Europarådet nu i olika sammanhang en mycket viktig roll när det gäller miljöarbete, kampen för mänskliga rättigheter och den ekonomiska utvecklingen. Jag har bara konstaterat detta.

Herr talman! Jag vill sedan säga några ord om den reservation som har fogats till det i övrigt enhälliga utskottsbetänkandet. Den gäller Turkiet. Utskottet betonar att det är mycket som inte bra i Turkiet. Jag vill gärna understryka det. Men vad det nu handlar om är Turkiets påstådda brott mot mänskliga rättigheter. Det är nog alldeles säkert att det i många fängelser i Turkiet fortfarande förekommer tortyr. Om myndigheterna ändrar regler och bestämmelser tar det lång tid innan det slår igenom ute i organisationen. I många fängelser pågår det säkert mycket som inte skall pågå där.

Det är mycket viktigt att man noterar att Europarådet nyligen har tillsatt en särskild kommission, som skall granska om tortyr förekommer i medlemsländerna och om i övrigt ovärdig behandling av människor förekommer i Europarådets medlemsländer. Turkiet har anslutit sig till detta och har en ledamot i denna kommission. Det betyder att Europarådets jurister, läkare, m.m. i denna kommission har möjligheter att utan inskränkning besöka turkiska fängelser och institutioner. Jag hoppas för min del på mycket av denna kommission, att den skall kunna göra de undersökningar som är nödvändiga som ett led i Europarådets strävan att få fullt erkännande av grundläggande mänskliga rättigheter i alla medlemsländer.

Turkiet har också skrivit under en särskild konvention mot tortyr. Vi menar att detta är ett riktigt steg på vägen. Då bör vi nu inte vidta några åtgärder utan avvakta utvecklingen. Det är, herr talman, min bestämda förhoppning att Turkiet liksom alla andra Europarådsmedlemmar skall leva upp till det som egentligen är grunden för hela idén om Europarådet, ett vaktslående om de gamla traditionella och humanistiska principerna i vår världsdel, ett vaktslående om grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Med detta yrkar jag bifall till hemställen i utskottets betänkande.

Anf. 47 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag instämmer i utskottsordförandens yttrande när det gäller Östeuropa. Men jag vill ändå vidhålla att vi för knappt två veckor sedan fick ett meddelande om att ytterligare ett läger med irakiska flyktingar i Turkiet

hade förgiftats. Det finns tre flyktingläger där med kurder från Irak. Och i alla tre läger har det förekommit förgiftat bröd, vilket lett till att upp till 800 människor har blivit förgiftade med större eller mindre skador som följd. I detta sammanhang borde den svenska regeringen göra något.

Gång på gång kommer alltså samma nyheter och rapporter från Turkiet. Även om jag också hoppas mycket på denna kommission, menar jag att Sveriges kritik av Turkiet kan förstärkas. Sju kurdiska parlamentsledamöter deltog i en kurdisk konferens i Paris i höstas. I och med detta blev de suspenderade från parlamentet, alltså enbart för att de suttit där och lyssnat. Det är allvarliga saker som händer. Parlamentariker avsätts för att de har deltagit i en internationell konferens i Paris. Man reagerar inte mot att man tre gånger har gått in i taggtrådsomgärdade läger med beväpnade vakter vid utgången. Människor – barn, kvinnor och män – förgiftas genom det bröd de äter i lägren. Jag kan inte förstå hur en sådan utveckling kan äsas. Jag yrkar än en gång bifall till miljöpartiets reservation. Åtgärder behöver vidtas när det gäller Turkiet och de mänskliga rättigheterna.

Anf. 48 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Detta är naturligtvis allvarligt. Kurderns situation i världen är helt oacceptabel. Som tidigare talare har sagt sker i flera länder en behandling av denna befolkning som är helt oacceptabel.

Om uppgiften om att turkiska parlamentsledamöter har avsatts som parlamentsledamöter för att de har deltagit i en internationell konferens skulle vara riktig, är det också mot alla de regler som gäller för det parlamentariska samarbetet i Europarådet. Jag är beredd, herr talman, att undersöka om det stämmer, och i så fall ta upp denna fråga och föra den vidare. Det är alltså en helt oacceptabel situation om det nu skulle ha gått till på detta sätt.

Jag kan erinra om att det i exempelvis den turkiska regeringen finns kurder som regeringsmedlemmar. Man har försökt att på det sättet ta in även kurder i samhällsarbetet. Men behandlingen av kurder är oacceptabel inte bara i Turkiet utan även i andra länder där kurder bor.

Vi behandlade denna fråga i riksdagen i höstas, och vi kommer tillbaka, herr talman, med ett nytt betänkande om kurder som vi skall behandla som ett särskilt ärende litet senare. I utrikesutskottet är vi inte okunniga om den kurdiska befolkningens allvarliga situation i de fyra olika länder som i sammanhanget är aktuella.

Anf. 49 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vill tacka Stig Alemyr för detta yttrande, och jag gläder mig åt Stig Alemyrs starka ställningstagande. Det var alltså fråga om kurdiska parlamentsledamöter. För ett år sedan nämnde en parlamentledamot i Europarådet den kurdiska frågan. Han fick också avgå.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 8 §.)

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

*Verksamheten inom
Europarådet*

8 § Beslut

Företogs till avgörande socialutskottets betänkande 1989/90:SoU15 samt utrikesutskottets betänkanden 1989/90:UU9 och UU10.

Socialutskottets betänkande SoU15

Mom. 1 (avslag på propositionens förslag m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (tidsfristerna för omedelbara omhändertaganden m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Daniel Tarschys m.fl. anförda motiveringen – bifölls genom omröstning med uppresning.

Mom. 19 (huvudmannskapet för de särskilda ungdomshemmen)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 63 för reservation 3 av Sten Svensson m.fl.

Mom. 21 (den ungdomspsykiatriska verksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 159 för reservation 4 av Daniel Tarschys m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (invandrarungdomarnas behov)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (öppenvårdstväng)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Sten Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (vårdnadsöverflyttningar vid långa familjehemsplaceringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (behovet av utbildningsinsatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (samordnade insatser)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 59 för reservation 10 av Daniel Tarschys m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 36 (behovet av dokumentation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (ett tillkännagivande om 71 § socialtjänstlagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (brottsförebyggande insatser)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 39 för reservation 13 av Ulla Tillander och Rosa Östh.

Mom. 45 (familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 97 för reservation 14 av Sten Svensson m. fl.

Mom. 46 (barnombudsmannatjänst)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 119 för reservation 15 av Daniel Tarschys m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU9

Mom. 4 (årlig rapport om Nordiska ministerrådets arbete)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 79 för reservation 1 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 6 (svensk parlamentarisk utredning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Pär Granstedt och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (nordiska samarbetet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (direktval till Nordiska rådet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (inbjudan till baltiska folkfronterna)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 104 för reservation 5 av Margaretha af Ugglas m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

Utrikesutskottets betänkande UU10

Mom. 2 (mänskliga rättigheter i Turkiet)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 31 för reservationen av Per Gahrton.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1989/90:JoU13 Ändrad instansordning för vissa ärendegrupper inom jordbruksdepartementets område m.m. (prop. 1989/90:57) och

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1989/90:AU16 ILO-konvention om minimiålder för arbete (prop. 1989/90:60).

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

10 § Kammaren åtskildes kl. 12.59.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Prot. 1989/90:72
21 februari 1990

Onsdagen den 21 februari

1 § Minnesord över avliden ledamot av riksdagen	1
Talmannen	
2 § Anmälan om nya riksdagsledamöter	1
Talmannen	
3 § Justering av protokoll	1
4 § Meddelande om samlad votering	1
5 § Vård i vissa fall av barn och ungdomar	2
Socialutskottets betänkande SoU15	
Debatt	
Daniel Tarschys (fp)	
Ingrid Hemmingsson (m)	
Rosa Östh (c)	
Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)	
Gudrun Schyman (vpk)	
Anita Stenberg (mp)	
Bo Holmberg (s)	
Lena Öhrsvik (s)	
<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
6 § Nordiskt samarbete	29
Utrikesutskottets betänkande UU9	
Debatt	
Margaretha af Ugglas (m)	
Elver Jonsson (fp)	
Karin Söder (c)	
Marianne Samuelsson (mp)	
Nils T Svensson (s)	
Grethe Lundblad (s)	
Ylva Annerstedt (fp)	
<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
7 § Verksamheten inom Europarådet	48
Utrikesutskottets betänkande UU10	
Debatt	
Ragnhild Pohanka (mp)	
Stig Alemyr (s)	
<i>Beslut fattades under 8 §</i>	
8 § Beslut	52
Socialutskottets betänkande SoU15	52
Utrikesutskottets betänkande UU9	53
Utrikesutskottets betänkande UU10	54

9 § Ändrad instansordning för vissa ärendegrupper inom jordbruks- departementets område m.m.	54
Jordbruksutskottets betänkande JoU13	
ILO-konvention om minimiålder för arbete	54
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU16	
Beslut	54